

JURIDILINE AJAKIRI

Õ I G U S

TOIMETUS:

R. Räägo
peatoimetaja

E. Ein, K. Grau, T. Grünthal, H. Kadari, J. Kleesment, A.-T. Kliimann, E. Maddisoo, A. Mägi, A. Palvadre, K. Parts, J. Uluots.

S I S U.

Artiklid.

XIV Õigusteadlastepäev	49
Leesment, L.: Eesti õigusloo kirjandus 1940. aasta vaates	87

Riigikohtu tegelus.

Kriminaalosalakond.

Kas kohus on õigustatud rajama kohtuotsust seletusele, mis kohtualune on kohtualusena andnud teises süüdistusasjas?	93
Kas erasüüdistaja on õigustatud tõstma süüdistust asjas, milles ta on väljaspool kohut vastaspoolega ära leppinud?	93
Kas apellatsioonikohus on õigustatud tunnistajana kohtusse kutsumata jätma esimeses kohtuastmes õigeksmõistetud kohtualust põhjusel, et see tunnistaja pole üles antud KKS § 342 ettenähtud tähtajal?	94
Kas ühisomanik võib ühisvaranduse suhtes teostada KrS § 548 ettenähtud süüteo (varguse) koosseisu?	94
Kas liiklemismääruste § 20 alla võib viia täisealist, kes teadvalt andis hobuse juhtimise 12-aastasele alaealisele?	95
Kas on lubatav kohtu seisukoht, mille järgi tunnistaja seletustele ei anta „mitte täit usku“?	95
Kas lao- ja transpordikäitise juhataja on kohustatud töö- ja hoolekandeministri 1919. a. määruse kohaselt saatma tööinspektorile töostatistilisi kuuteatelehti?	95
Kas asjatundjad võivad oma arvamusi anda ka juriidiliste küsimuste lahendamiseks?	96
Kas MKrS § 89 l. I p. 2 järgi on karistatav sahhariini hoidmine müügikohas ka siis, kui pole kindlaks tehtud, et sahhariini oleks müügikohas hoitud müügiks?	96

XIV Õigusteadlastepäev.

XIV Õigusteadlastepäev peeti Tallinnas 30. märtsil 1940, Kaubandus-Tööstuskoja suures saalis, Pikk tän. 20.

Osavõtjaid oli kokku 200 ja nimelt: Tallinnast 180, Tartust 9, Tapalt 3, Rakverest 2, Narvast 2, Raplast 2, Nõmmelt 1 ja Keilast 1.

Osavõtjad jagunesid tegevusalade järgi järgmiselt: advokatuurist 74, kohtumagistratuurist 70, administratuurist 31, professuurist 5, notariaadist 4, mujalt 16.

Auvõõrastena olid päevale ilmunud: peaminister J. Uluots, kohtuminister A. Assor, Riigivolikogu esimees O. Pukk, Riigikohtu esindajana P. Kann, Tartu Ülikooli õigusteaduskonna esindajana prof. E. Ilus, Advokatuuri Nõukogu esindajana K. Grau.

P ä e v a k o r d:

- 1) Päeva avamine kell 10.00.
- 2) Juhatuse valimine.
- 3) Uue Tsiviilseadustiku elluviimine — referent V. Nõges, Kohtuministeriumi nõunik.
- 4) Hoolduskohtu reform — referent K. Karb, Tallinna Vaestelastekohtu esimees.
- 5) Õiguskaitse tõhustusi TKS eelnõus — referent T. Grünthal, Riigikohtu Tsiviilosakonna esimees.
- 6) Läbirääkimised ja teeside hääletamine.
- 7) Järgmise õigusteadlastepäeva aja ja koha määramine ja päeva tööde lõpetamine.

XIV Õigusteadlastepäeval ettekantud referaatide teesid olid järgmised.

I. Uue Tsiviilseadustiku elluviimine.

1) Uue Tsiviilseadustiku elluviimisega on vajalik kiirustada. *Vacatio legis*'e määramisel tuleb arvestada ainult seda, et selleks määratud ajavahemik võimaldaks teostada uue

Tsiviilseadustiku elluviimisega vajalikuks osutuvaid muudatusi ja täiendusi teistes seadustes ning tutvuda kõigi selle reformiga kaasaskäivate uuendustega meie õiguskorras.

2) Uus Tsiviilseadustik tuleb kehtima panna tervikuna ning üheaegselt Eesti Vabariigi kogu maa-ala ulatuses.

3) Uue Tsiviilseadustiku kehtimapanekul ei saa tunnistada seniseid tsiviilseadusi tervikuna kehtetuiks: osa neist peab mõningaks ajaks jääma kehtima paralleelselt uue Tsiviilseadustikuga. Seniste tsiviilseaduste ja uue Tsiviilseadustiku kehtkondade vaheline piir tuleb Tsiviilseadustiku elluviimise seaduses võimalikult täpselt ning selgelt kindlaks määrata. Kehtkondadevahelise piiri tõmbamisel tuleb üldreeglina hoiduda uuele Tsiviilseadustikule tagasiulatuva jõu andmisest.

4) Uue Tsiviilseadustiku ning selle elluviimise seaduse jõustumisega kehtivuse kaotanud seadus-eeskirjad, milledele on viidatud kehtivates seadustes, tuleb asendada mõttekohaselt uue Tsiviilseadustiku ning selle elluviimise seaduse vastavate eeskirjadega. Vastav norm tuleb sisse võtta uue Tsiviilseadustiku elluviimise seadusse.

II. Hoolduskohtute reform.

1) Hoolduskohtute reform on vajalik. See reform peab hõlmama hoolduskohtute struktuuri, sisemist korraldust ja asjaajamist.

2) Uued hoolduskohtud peavad olema ühtlase struktuuriga nii linnades kui ka maal. Hoolduskohtud peavad olema kollegiaalsed kohtuasutised. Hoolduskohtu esimees peab olema määratav ametikohtunik vastavate õigustega, omama vastavat eriharidust, liikmed — valitavad omavalitsuste volikogude poolt vastava ringkonnakohtu kinnitamisel.

3) Hoolduskohtute jaoskonnad peavad olema küllalt suured, et võimaldada organiseerida asutisi, mis seisaksid oma ülesannete kõrgusel. Hoolduskohtute jaoskondade arvu ja piirid peaksid määrama kohalikud ringkonnakohtud kohtuministri kinnitamisel.

4) Juhul, kui hoolduskohtute ülalpidamine jääb omavalitsuste kanda, peab hoolduskohtute eelarve kinnitamine toimuma kohaliku ringkonnakohtu esimehe arvamise ära-

kuulamisel. Omavalitsuste kasuks tuleb sisse seada lõiv hoolduskohtu valitsemise all olnud varadelt.

5) Asjaajamist hoolduskohtutes ei või allutada Tsiviilkohtupidamise seadustikule ega ka Administratiivmenetluse seadusele, vaid peab välja töötama üksikasjalised erinormid vastavalt hoolduskohtute asjaajamise omapärale. Seejuures tuleb välja töötada järgmised eriosad, mis praegu puuduvad: 1) lihtsustatud asjaajamine väiksemate hooldamiste puhul, 2) kiireloomuliste küsimuste lahendamine esimehe korraldustega, ja 3) väärtuste ning raha hoidmise kord.

III. Õiguskaitse tõhustusi TKS eelnõus.

1) Tsiviilprotsessi ülesanne on anda üksikisiku subjektiivsele õigusele riigivõimu kaitset, mis seisab selles, et õiguskorrast tuletuv konkreetne õigusseisund tuvastatakse seadusjärguliselt kohtu poolt ning rahuldust vajav õigus teostatakse sunniviisiliselt.

2) See ülesanne on teostatav, kui protsess on nii korraldatud, et see võimaldab iseseisvale ja oma kutsele kõigekülgset ettevalmistatud kohtunikule lahendatava asja olustikku materiaalsele tõele vastavalt ja kiiresti kindlaks teha. Tsiviilõiguse kaitse lähtub asjasthuvitatud isiku tahtest ja algatusest, kuid protsessi juhtimine olgu koondatud kohtuniku kätte. Vastavalt sellele poolte protsessuaalsed toimingud (tõendamine, väited, vasted) toimugu kiiresti ja heausklikult. Kohtul olgu võim protsessi kiirendada, lõpetades sihilikku või hooletusest tekkivat viivitamist.

3) Kohtuotsus täidab oma õiguskorda kindlustavat ülesannet, kui ta tuvastab poolte vahekorra tõele vastavalt. Järelikult tõendamise sätted olgu korraldatud nii, et kohtul oleks võimalik tsiviilprotsessi olustikku tuvastada materiaalse tõe selgitamisega.

Meie materiaalne õigus lubab õigustoimingute vormi suhtes vabadust. Vastavalt olgu pooltel võimalus olustikku tõendada protsessis igasuguste tõenditega, mida kohus hindab vabalt, oma südametunnistuse põhjal.

Tunnistajate taandus sellises ulatuses, nagu seda ette näeb kehtiv TKS, ei ole õigustatud. Olgu õigus tõrkuvat tunnistajat kohtu ette tuua sunniviisiliselt.

4) Hagide kindlustust tuleb lubada laiemas ulatuses kui seda ette näeb kehtiv TKS.

5) Tsiviilasju tuleb protsessi seisukohalt liigitada keerulisemateks ja lihtsamateks. Vastavalt olgu korraldatud ka kohutud. Kassatsiooni korras tuleb arutada ainult selliseid kaebusi, mis sisaldavad põhimõttelisi juriidilisi küsimusi. Kassatsioonikohus ei suudaks täita oma õigust-arendavat ja -ühtlustavat ülesannet, kui ta ummistuks tavaliste edasikaebustega. Kassatsioonkaebuse valmistamine ja selle arendamine kohus peab toimuma kvalifitseeritud juristi poolt.

* * *

Päeva avas korraldava toimkonna esimees H. Vahtramäe kell 10.15, tervitades korraldava toimkonna nimel kõiki kokkutulnuid, esijoones aukülalisi esotsas peaminister prof. J. Uluotsaga, kes on võtnud osa kõigist õigusteadlastepäevadest. Soovides Päevale head edu ja kordaminekut, märkis toimkonna esimees, et Päeva ülesandeks on koondada kõiki Eestis elutsevaid õigusteadlasi elavaks mõttevahetuseks õigusteaduslike küsimuste üle ja isiklikuks suhtlemiseks.

Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse ja enda nimel tervitas Päeva peaminister prof. J. Uluots, kes märkis, et elame rahutul ajastul, kus kehtib põhimõte, et kõnelevad relvad ja vaikivad seadused. Ka sõjad ise taollevad õiguse loomist, õiguskorra uuendamist — ka keset sõjakära kostab rahvaste hingest hüüd õiguse ja seaduse järele. Meiegi, õigusteadlased, peame kaasa aitama, et pääseks kehtima seadus. Õigusteadlastepäeva töökavasse on võetud seekord küsimused, mis õiguskorra loomisel on suure tähtsusega, ja seetõttu võib loota, et kokkutulnud õigusteadlastepäev aitab tõhusalt kaasa meie riiklikult tähtsate küsimuste õigeks lahendamiseks.

Tartu Ülikooli õigusteaduskonna nimel tervitas Päeva prof. E. Ilus, Riigikohtu esimehe, Riigikohtu ja Kohtunikkude Ühingu nimel — Riigikohtu Krim.-osak. esimees P. Kann, Riigivolikogu nimel — esimees O. Pukk, Advokatuuri Nõukogu ja Tartu Õigusteadlaste Seltsi nimel — vandeadvokaat K. Grau ja Tartu Akad. Õigusteadlaste Seltsi nimel — prof. A. Piip.

Telegrammi teel tervitasid Päeva Tartu Ülikooli rektor, Õiguskantsler A. Palvadre, Sõjavägede Staabi ülem kindralmajor A. Jaakson ja vandeadvokaat F. Karlson.

Päeva juhatus moodustati koosseisus: esimees H. Vahtramäe, abiesimehed K. Grau, A. Mei, peasekretär J. Kristelstein, sekretärid P. Kuks, V. Mägi, V. Luik, J. Paabo ja laekur F. Rosenberg.

Üksmeelselt kiideti heaks juhatuse esitis saata XIV Õigusteadlastepäeva nimel Vabariigi Presidendile telegramm järgmise sisuga:

„XIV Õigusteadlastepäev, asudes oma töö juurde, tervitab Teid, Härra President, soovides ka edaspidi õnnelikku kätti nii riigi juhtimisel kui ka Päeval arutusele võetud uute seaduseelnõude kehtima panekul.“

Järgnevalt kanti ette päevakorras ettenähtud referaadid, millede puhul peeti läbirääkimisi ning hääletati esitatud teese.

Lõpetades XIV Õigusteadlastepäeva, märkis H. Vahtramäe, et vastavalt kavale ja põhikorrale tuleks järgmine õigusteadlastepäev korraldamisele Tartus. Seetõttu on juhatusel ettepanek paluda Tartu Õigusteadlaste Seltsi võtta endale järgmise õigusteadlastepäeva korraldamine.

Ettepanek võeti ühel häälel vastu.

Lõppsõnas juhataja H. Vahtramäe tänas kõiki osavõtjaid tehtud töö eest ja eriti referente, sest viimastel lasus Päeva kordamineku pearaskus. Juhataja mainis, et kahjuks oli aeg liiga lühike kõigi referentide poolt ettevalmistatud materjalide ettekandmiseks, kuid loodetavasti võitis sellega Päeva hoogsus. Oma ülesannet, koondada kõiki õigusteadlasi mõttevahetuseks ja isikliku kontakti loomiseks, on Päev täitnud hästi. Õeldes jällenägemiseni järgmisel õigusteadlastepäeval, kuulutas juhataja H. Vahtramäe XIV Õigusteadlastepäeva lõppenuks.

Päev lõppes kell 19.45.

Hoolduskohtu reform.

Ref. K. Karb.

Praegusel ajal teotsevad meil eestkostmise ja hooldamise alal valla vaestelastekohtud (= v-kohtud), mida ka vallakohtuteks nimetatakse, ja linnade v-kohtud. Et nende asutiste funktsioonid praegusel ajal enam-vähem ühtivad, nimetatakse neid praegu mitteametlikult hoolekandekohtuteks (= h-kohtud), viimase TS eelnõu järgi on aga nende uueks nimetuseks hoolduskohtud. Selleks, et praeguste valla

v-kohtute ja linna v-kohtute vahel selget vahet teha, peame paratamatult lühidalt puudutama nende ajalugu.

Valla v-kohtud on tekkinud praegusel kujul järgmiselt: aastal 1889 loodi talurahva väiksemate tsiviil- ja kriminaalasjade tarvis erilised kohtuasutised, nn. vallakohtud, erilise apellatsiooninstanttsiga — ülemtalurahvakohtuga. Need kohtud ajasid ka talurahva eestkostmise ja hooldamise asju. Eesti Ajutise Valitsuse määrusega 18. novembrist 1918 kaotati vallakohtud ja ülemtalurahvakohtud, kusjuures nende tsiviil- ja kriminaalasjad läksid üle vastavatele kohtutele. Et aga eestkostmise ja hooldamise asju polnud kellelegi üle anda, jäeti vallakohtud kohtuministri ringkirjaga 20. jaanuarist 1919 ajutiselt teotsema v-kohtute n.a. Selle ringkirja järgi pidi vallakohus kui v-kohus jätkama ajutiselt, senises koosseisus ja senisel alusel eestkostmise ja hooldamise toimetusi. Et kaotatud ülemtalurahvakohtu asemele ei olnud määratud uut apellatsiooninstanttsi, jäi kaebekord valla v-kohtute otsuste peale vaieldavaks ja alles pikapeale kujunes praksis, et kaebeinstantsiks on ringkonnakohus teise astme kohtuna ja kassatsiooninstanttsiks Riigikohtu Tsiivilosakond.

Seega on praegu valla v-kohus juba üle 20 aasta „ajutiselt“ teotsev kohtuasutis, mille koosseis valitakse vallavolikogu poolt ja kinnitatakse ringkonnakohtu poolt ja mis oma asjaajamises käsitleb 1889. a. Vallakohtu seadust.

Mis puutub linna v-kohtusse, siis on see Baltimaadele loodud praegusel kujul samuti 1889. a. Vene siseriigis olid hoolekandeesutised korraldatud kohtutest lahus ja seepärast ei tekkinud otsest tarvidust nende ümberkorraldamiseks. 1864. a. kohtureformi läbiviimisel Baltimaal aga aeti eestkostmise ja hooldamise asju osalt erilistes v-kohtutes, mis olid moodustatud magistraatide isiklikust koosseisust ja mis olid magistraatide alamkohtuteks, osalt aga kohtuasutistes enestes, mis kuulusid kaotamisele kohtureformi kehtimapanekul. Seepärast kohtureformi laienemisega Baltimaadele tekkis paratamatult tarvidus korraldada ümber ka hoolekandeesutised. Nagu 1889. a. seaduse motiividest nähtub, pidi muudatused teostatama ainult selles ulatuses, mis oli hädatarvilik silmas pidades 1864. a. kohtute reformi laienemist Baltimaadele, mitte puudutades teisi, võibolla täiesti soovitavaid hoolekandeesutiste reforme, sest see ülesanne juba ületaks piirid, mis olid seatud 1889. a. seadusele. Pealegi oli tol ajal oodata hoolekandeesutiste üldreformi.

Seetõttu loodi Baltimaade linnades v-kohtud Vene siseriigi hoolekandeesutiste eeskujul. See toimus nii, et Üld. kubermangu seadust täiendati 12 paragraafiga (§ 1186—1198), milledega määrati eestkostmise ja hooldamise asjade juhtimiseks Balti kubermangudes v-kohtud. Mis aga puutub asjaajamisse, siis tehti viited sama seaduse §-dele 1152, 1154—1170, 1172, 1173 ning 1181—1185. Loendatud paragraafid käsitlesid Venemaa sisekubermangude aadlikkude ja lin-

nade hoolekandeesutiste asjaajamist ja seepärast tuleb praegu kaebuse korda meie linna v-kohtu otsuste peale otsida osas, mis käsitles end. vene dvorjanskaja opeka't ning kui 1935. a. tuli anda novell Eesti linna v-kohtu koosseisu suhtes, siis tuli teha muudatus osas, mis käis Vene siseriigi kohta (Üld. kub. sead. § 1181).

Seega on praegu meie linna v-kohus administratiivasutis, mis on loodud Vene siseriigi hoolekandeesutiste eeskujul, mille koosseis valitakse linnavolikogu poolt ja kinnitatakse siseministri poolt, kellele kuulub ka üldjärelevalve, kusjuures edasikaebesintantsiks on ringkonnakohus esimese kohtuastmena.

Siinjuures ei ole ka üleliigne meenutada üht katset korraldada meie hooldamisasutisi. Nimelt loodi seadusega 10. aprillist 1920 igas maakonnalinnas ja Narvas kokku 12 erilist hoolekandekohut nende eestkostmis- ja hooldamisasjade ajamiseks, kus varanduse väärtus oli üle 100 000 marga. Need asutised olid mõeldud kohtuasutistena ja h-kohtu esimehe määras vastav rahukogu oma liikmetest või rahukohtunikest. H-kohtu istungid olid kolmeliikmelised: kohtuesimees ja kaks kaasistujat. Viimastest olid pooled valitavad maakonna nõukogu ja pooled linnavolikogu poolt. H-kohtu võimupiirkonda kuulus maakond ühes linnade ja alevitega. Arvata võib, et h-kohtutele said saatuslikuks liiga suured piirkonnad, sest h-kohus asus kuni 90 km kaugusel eestkostetavatest ja hooldamise all olevatest varadest. Ühest küljest paraluüsis see h-kohtu tegevust, sest liiga kauge maa tagant oli raske valida õigeid eestkostjaid ja hooldajaid ning teostada nende üle järelevalvet. Teisest küljest tekitas see aga raskusi elanikkonnale ja seepärast püüti hoiduda tegelemast h-kohtutega. Eestkostmised ja hooldamised jäid kas üldse sisse seadmata või katsuti neid iga-suguste abinõudega allutada kohalikkudele valla v-kohtutele. Seepärast seadusega 25. märtsist 1926 kaotati h-kohtud ning asjad allutati vara väärtusele vaatamata valla ja linna v-kohtutele.

Kuivõrra puudulikud ja segased on seadused linnade v-kohtute suhtes, näitab see asjaolu, et Eesti iseseisvuse ajal jäid nad 17 a. jook-sul revideerimata, sest puudus selgus, kes seda peab teostama, ning hiljemini tekkis vaidlus, mis asutis on v-kohus üldse, s. o. kas linna-omavalitsuse asutis, mille ametniku süü läbi tekkinud kahju eest on vastutav linnaomavalitsus. Seejuures tuli konsulteerida meie ülikooli tuntumaid õppejõude, kes leidsid, et v-kohtud ei kuulu linnaomavalit-suse organite süsteemi. Seepärast ei vastuta linnaomavalitsus ka v-kohtu tegelaste tegevusest tekkinud kahjude eest, samuti ei ole kohustatud ega õigustatud nõudmisega esinema süüdlaste vastu. Selle seisukohaga aga ei ühinenud Siseministeerium ja ka Kohtukoja Kriminaalosakond. Neil põhjustel seisab see küsimus ka praegu lahtisena.

Linnade v-kohtute tegevuse üle puudub ülevaade, sest neid pole sisuliselt revideeritud. Kuid kindlasti kannatavad need asutised

vastavate seaduste puudulikkuse all. Nii puuduvad v-kohtutel täiesti protsessinormid ja reeglid sisemise korralduse kohta, nii et lihtsaimgi küsimus — kas v-kohus võib istungit pidada kolmeliikmelises koosseisus — on vaieldav.

Kui vaadelda mitmekümne lehekülje pikkusi valla v-kohtute revideerimise protokolle, siis jääb kaunis masendav mulje. Jaoskonna-kohtunik-revideerija ütleb: asjaajamine vallakohtutes on väga puudulik. Ka kõige eeskujulikumas vallakohtus leidub mõningaid puudusi. Põhjused on mitmesugused: mõnes kohtus on suure staažiga sekretär, kuid ta näitab üles äärmist passiivsust ja seletab, et kaebusi pole olnud ja asjad olevat korras ka formaalsusi täitmata. Teisal seletab noorem tegelane, et puuduvad eestikeelsed seadused. Paistab, et vallakohtute esimehed pole teadlikud oma ülesannetes, koosseisud on ükskõiksed oma ülesannete vastu.

Arvata võib, et valla v-kohtute peamiseks puuduseks on asjaolu, et puudub asjatundlik kohtukoosseis ja seetõttu vallakohtu tegevust juhib vallakohtu sekretär, kes enam-vähem asja tunneb. Viimane asjaolu on aga täiesti lubamatu, sest tekib olukord, et otsuseid dikteerib isik, kes ise ei kannu mingisugust vastutust otsuste eest ja kes väga sageli võib ka olla asjaosaliste nõuandja.

Uus TS suurendab märksa hoolekandekohtute kompetentsi ja paneb h-kohtutele uued ülesanded. Nii paneb TS eelnõu § 203 h-kohtu peale abikaasade perekonnatülide lahendamise, mis uue abikaasade varaõiguse juures seab üles suured nõudmised h-kohtutele. Samuti tekivad h-kohtutel uued ülesanded TS eelnõu § 445 põhjal, mille järgi kõikide vallaslaste eestkostmine lasub h-kohtutel *ex officio*, kes peavad ka valvama, et alaealiste ülalpidamise õigused oleksid kindlustatud. Seni oli see küsimus jäetud üksnes vallasemade hooleks. Sellega tekib hulk uusi asju (Tallinnas oli väljaspool abielu sündinuid 1938. a. 222) ning väga raskeid asju, sest v-kohus muutub peastaabiks vallasemate vastu, kust tuleb hooldajate kaudu juhtida mitte ainult alimentide protsesse, mis on võrdlemisi lihtsad, vaid ka kindlustada väljamõistetud elatusrahade sissenõudmist. Et meie kõik teame, kui järjekindlalt katsutakse alimentide maksmisest hoiduda ja missuguseid teravmeelseid tsiviilõiguslikke akte sooritatakse oma varanduse „brooneerimiseks“, siis on selge, missugused rasked ülesanded tekivad h-kohtutel juurde tulevikus.

Kui juba praegu meie h-kohtud ei seisa oma ülesannete kõrgusel, siis on karta, et uue TS kehtimahakkamisel olukord muutub veel halvemaks, ja seepärast on tarvilik meie h-kohtute põhjalik ümberkorraldamine, mis haaraks h-kohtu struktuuri, sisemist korraldust ja asjaajamist.

Asudes tulevaste h-kohtute struktuuri väljatöötamisele, tekib esimesena küsimus: kas see struktuur peab olema ühtlane nii linnas kui ka maal?

H-kohtute ülesanded nii BES kui ka TS järgi on maal ja linnas täpselt ühesugused. Erinevused, mida leiame praegusel ajal maa ja linnade v-kohtutes, on seletatavad ainult ajalooliste momentidega meie maa ja linna v-kohtu tekkimisel. Nii on valla v-kohus jäänud seisuslikust talurahvakohtu asutisest, linna v-kohus aga eriline administratiivasutis, mis loodud Vene siseriigi „dvorjanskaja opeka“ eeskujul. Võimatu on leida mingisugust tarvidust selleks, et ainult maal peavad eestkostmise ja hooldamise asju ajama kohtuasutised, linnades aga administratiivasutised, et kaebusi valla v-kohtu otsuste peale arutab ringkonnakohus teise astmena, kuna kaebusi linna v-kohtu otsuste peale arutab ringkonnakohus esimese kohtuastmena ja seetõttu on ühel korral üks sisuline edasikaabeinstants, teisel aga kaks, jne. Õiguslikus demokraatlikus riigis, kus kõigil kodanikel on võrdsed õigused, peaks ka kodanikkude isiku ja vara kaitse leidma korraldust ühisel alusel ja ühesuguste organite kaudu.

Seepärast tuleb asuda seisukohale, et tulevased h-kohtud peavad olema ühesuguse struktuuriga nii linnades kui ka maal, olgugi et selle põhimõtte teostamisel kerkib üles mõningaid tehnilisi raskusi.

Järgmine on küsimus: kas hoolduskohtud peavad olema kohtu- või administratiivasutised?

Et selle küsimuse juures on näha ette arvamuste lahkuminekut, tuleks siin peatuda pikemalt.

Peamiseks vastuväiteks selle vastu, et hoolekandekohtud oleksid kohtuasutised, on asjaolu, et need ei täida õieti puhtkohtulikke funktsioone, vaid hoolitsevad nende õigussubjektide isikute ja vara üle, kes alaealisuse, vaimuhaiguse, äraolemise ja muude seaduslike põhjuste tõttu on võimetud kasutama oma õigusi ja kes seepärast vajavad kaitset. Mis ühist võib olla õigusemõistmisel alaealiste kasvatuslike küsimuste lahendamise või hooldaja aruande kontrollimisega ja seejuures lehmade ja muude loomade ülelugemisega?

Siinjuures olgu aga tähendatud, et ka tsiviilkohtud oma peaülesande — tsiviilõiguslike vaidluste lahendamise — kõrval tegelevad (ning saavad tegelema ka uue tsiviilseadustiku kehtimahakkamisel) nn. hoiukorra kohtupidamise alal, kus puudub õiguslik vaidlus, kuid isik või vara nõuavad kaitset ühel või teisel põhjusel. See kohtutegevus on praegu ja ka uues TS-s ning TKS-s järgmine: 1) surnud isiku vara kaitse, 2) vaimuhaige isiku ja vara kaitse, 3) pürlaja vara kaitse, 4) äraolija vara kaitse.

Selles tegevuses tsiviilkohtud piirduvad sellega, et tunnistavad teatava fakti olemasolu, näit. et isik on vaimuhaige või äraolija, ning jätavad edaspidi isiku ja vara kaitse hoolekandekohtu teostada, jäädes edasikaabeinstantsiks ja tähtsamate hoolekandekohtu otsuste revisjoniinstantsiks.

Peale asjade, mis alustatud tsiviilkohtu poolt, tegeleb praegu ja ka tulevikus h-kohus veel teistel aladel, näit. alaealiste eestkost-

mise alal, kus ta küll alustab tegevust iseseisvalt, kuid tegeleb ja teeb seda ka edaspidi uue TS ja TKS järgi tihedas kontaktis tsiviilkohtuga, kusjuures siingi tsiviilkohus on ja jääb edasikaebe- ja revisjoniinstantsiks.

Sellest selgub, et h-kohtud on ja jäävad oma funktsioonide poolest tsiviilkohtute alamastmeteks, olles hooldamise ja eestkostmise asjus tihedalt seotud tsiviilkohtutega. On ka toiminguid, kus h-kohtud tegelevad õieti päriskohtulikul alal, näit. vanemate võimu lõpetamine alaealiste laste üle.

Kui kaebused h-kohtute otsuste peale ja nende otsuste kinnitamine alluvad tsiviilkohtule, oleks loomulik, et ka üldjärelevalve h-kohtute üle lasuks kohtul, nagu on see praegu valla v-kohtute suhtes, kuna üldjärelevalvet on peaaegu võimatu teostada, mitte tungides asja sisusse. Samuti on administratiivvõimudel raske teostada ka distsiplinaarvõimu h-kohtu koosseisu suhtes ning vastupidiselt h-kohtu koosseis on sel juhul seatud raskesse seisukorda, kui edasikaebuste instantsiks on kohus, distsiplinaarvõimu teostajaks aga on administratiivvõim.

Kui hoolekandekohus on administratiivasutis, võivad menetluses juhtuda kollisioonid. Näitena võiks tuua järgmise hiljutise juhtumi: Vaestelastekohtul tekkis küsimus selle kohta, mil määral tuleb kohaldada ühe välisriigiga sõlmitud konventsiooni. Vaestelastekohus administratiivasutisena talitas Admin. menetluse sead. § 115 järgi, s. o. pöördus seletuse saamiseks Kohtuministeeriumi poole. Ministeerium andiski tarviliku seletuse ja vaestelastekohus toimis selle järgi, sest see seletus sama Adm. m. s. paragraafi järgi on siduv vaestelastekohtule kui administratiivasutisele. Ringkonnakohus, arutades kaebust vaestelastekohtu määruse peale, ei ühinenud ministeeriumi seletusega ning tühistas vaestelastekohtu määruse. Missuguses seisukorras on nüüd vaestelastekohus? Ühest küljest tuleb käia seletuse järgi, vastasel korral võib üldjärelevalve korras administratiivvõim kas või tarvitada distsiplinaarsanktsiooni, teisest küljest aga, kui vaestelastekohus ministeeriumi seletuse järgi talitades teeb uue määruse, tühistatakse see uuesti ringkonnakohtu poolt.

Seepärast on tarvilik, et ka üldjärelevalve ja distsiplinaarvõim h-kohtute suhtes oleks koondatud ühte kohta — kohtuasutistesse.

Vastava normi leiame ka 1938. a. kehtimapanud Kohtute seadustikus, nimelt § 121, mille järgi ringkonnakohtu presiidiumi võimkonda kuuluvad kõik valla- ja v-kohtutesse puutuvad järelevalve küsimused. Praegusel ajal on see norm vastuolus Üld. kub. seadusega, mille järgi linnade v-kohtute üldjärelevalve instantsiks on Siseministeerium ja seepärast veel ei leia rakendust linna v-kohtu suhtes.

Kui aga kohtud saavad h-kohtute edasikaebeinstantsideks ja samuti ka üldjärelevalve instantsideks, siis peaks minema loogilise lõpuni ja tunnistama, et h-kohtud on kohtuasutised. Seejuures ei tohiks

takistuseks olla ka asjaolu, et võib-olla majanduspoliitilistel kaalutlustel h-kohtute ülalpidamine jääb omavalitsuste kanda. Ka valla-kohtute ülalpidamine lasus omavalitsustel, mis aga sugugi ei takistanud neil olla kohtuasutisteks.

Küsimus, kas tulevased h-kohtud peaksid olema kollegiaalsed või mittekollegiaalsed, on juba otsustatud TS eelnõu osas, mis määrab h-kohtu vastutuse (§ 547 ja 548) ja millest on näha, et h-kohtud on mõeldud kollegiaalsetena.

Siinjuures, mitte laskudes üldiselt tuntud kolleegiumide positiivsete ja negatiivsete külgede kaalumisele, võib siiski tuua ette mõned argumentid kolleegiumi kasuks, mis seotud h-kohtu tegevuse omapärasusega.

H-kohtud isikute ja varade kaitse alal tegelevad mitte ainult juriidiliste küsimustega, vaid suurel määral ka kasvatuslikkude ja majanduslikkude küsimustega. Viimased küsimused on niisama mitmekesised, kuivõrra mitmekesine on praegune majanduselu. Surnud kaupmehe, töösturi, põllumehe jne. pärandi valitsemisel tuleb h-kohtul tegelda kõigi nende majandusaladega seotud küsimustega. Praegusel ajal, mis nõuab spetsialiseerumist, on aga võimatu nõuda ühelt isikult, et ta oleks hästi kompetentne nii õigusteaduse, kasvatusel kui ka kõigil majanduse aladel.

Edasi on kasvatuslikkude ning majanduslikkude küsimuste otsustamisel tähtis teada kohalikke olusid, mis jällegi ühel inimesel on raskem kui kolleegiumil.

Lõpuks h-kohus teotseb mitte vahenditult, vaid määratud eestkostjate ja hooldajate kaudu, kusjuures vahekorrad nendega on paratamatult rajatud suurel määral usaldusele. See asjaolu nõuab h-kohtult inimeste individuaalsete omaduste tundmist, mis jällegi on suuremal määral võimalik kolleegiumil.

Kolleegiumi suurimat pahet — aeglust — peab saama korrigeerida h-kohtute suhtes sellega, et esimehele antaks õigus kiireloomulisi küsimusi lahendada oma võimuga. Ka komplekteerimise küsimus ei tohiks tekitada raskusi, sest h-kohtu liikmete ametid võivad olla auametid.

H-kohtu funktsioonid nõuavad paratamatult, et h-kohus oleks kompetentne õigusteaduslikes küsimustes. Näiteks BES § 360 järgi on eestkostjad kohustatud paluma tähtsamate protsesside alustamiseks v-kohtu luba ja juhtnõore (sama ka TS eelnõu § 494). Kui nüüd eestkostja ei ole õigusteadlane, peab v-kohus teda õpetama, lahendades seejuures tihti väga raskeid juriidilisi küsimusi, kusjuures võib iga eksitus saatuslikuks saada eestkostetavale. Selle peale võiks öelda, et määraku v-kohus sel juhul eestkostjaks tubli jurist, seda enam, et meil on neid külluses. Sellisel juhul aga võib muutuda olukord veel halvemaks. Kujutleme vanema advokaadi seisukorda, kes peab paluma oma eriala küsimustes juhtnõori h-kohtult, kellel

õigusteaduslikes küsimusis aimu ei ole, või selle h-kohtu seisukorda, kes ise pole õiguslikes küsimusis kompetentne, kuid kes peab kontrollima, kas eestkostja-advokaat ei alusta lootusetut protsessi. Ka majanduslikud küsimuse on meie ajal läbi põimitud juriidiliste küsimustega. Näiteks tuli v-kohtul anda luba laeva müümiseks. Majanduslikud küsimused seejuures olid päris lihtsad: müügitarvidus oli silmanähtav, samuti ka tehingu kasulikkus, kuna pakutud hind kaugelt ületas asjatundjate poolt kindlakstehtud laeva väärtuse. Need majanduslikud küsimused võisid saada otsustatud paari minutiga. Nüüd aga tekivad puhtjuriidilised küsimused: kas kinnistatud laev on kinnisvara BES § 382 märkus 2 mõttes, s. o. kas praeguste seaduste ja määruste järgi üldse on lubatud laeva välismaale müüa ja kuidas on võimalik tuua üle valutat, millised on kinnistatud laeva kaasomanikkude õiguslikud vahekorrad jne.

Kõik need puhtjuriidilised küsimused tuleb otsustada kiiresti, kuna kaubanduslik tehing ei oota, ja mitte vaidlusprotsessi korras, kus pooled toovad ette küsimusi ja argumente, vaid ametikohuslikult.

Arvan, et need kaks näidet küllalt selgelt näitavad, missugused ülesanded on seatud h-kohtule.

Seepärast on juba praegu 1935. a. kehtimapanud novelliga (Üld. kub. s. § 1181) linnade v-kohtute esimeeste suhtes üles seatud nõue, et need peavad vastama jaoskonnakohtunikkude suhtes ettenähtud nõuetele. Kahjuks aga võib praeguse v-kohtu olukorra tõttu see nõue täidetud saada ainult mõnes linnas, kuna ülejäänud linnades tuleb teha erand kandidaatide puudumisel.

Silmas pidades, et TS järgi h-kohtute juriidilised funktsioonid veelgi laienevad ja et Eestis juriidilise haridusega isikutest puudust ette näha ei ole, tuleb ülaltähendatud novelli nõuet laiendada kõigi h-kohtute suhtes. Nagu edasi näeme, ei ole takistused selleks ülepääsematud. Peale majanduslikkude raskuste, milledest räägime hiljemini, on kõige suuremaks takistuseks vähegi kvalifitseeritud h-kohtu esimehe leidmine ja praeguse valimise ja ümbervalimise süsteem terve v-kohtu koosseisu komplekteerimisel. Peaks olema selge, et elukutselise juristi seisukord on v-kohtu esimehena väga raske, kui teda lühikese ametiaja — 4 aasta järel mingisugustel motiividel või üldse ilma motiivideta tagasi ei valita, sest uue ameti või klientuuri soetamine pole lihtne. Seepärast on seni h-kohtu esimehe ametit peetud kõrvalametina. Rääkimata sellest, kuiõorra halvasti see mõjub ametikohuste täitmisele, peab tähendama, et ka siis, kui oleks võimaldatud h-kohtu esimehe ametit ka edaspidi pidada kõrvalametina, oleks olnud komplekteerimisel raskusi, sest õigusteadlased on kas kohtu teenistuses, kus kõrvalametite pidamine on seadusega keelatud, riigi või omavalitsuse teenistuses, kus kindel tööaeg teeb peaaegu võimatuks olla ära päeval kas või mõned tunnidki, või lõpuks

advokatuuris, kus aega võib-olla leiduks, kuid Advokatuuri Nõukogu täiesti põhjendatult leiab, et advokaadi ja v-kohtu esimehe ametid ei ole ühendatavad, sest ei saa ühel ajal ajada klientide asju ning neid ka otsustada.

Teine valimissüsteemi suur pahe on asjaolu, et see seab kohtuniku sõltuvusse valijatest ja seega rikub erapooletuse ja sõltumatusel printsiipe, kusjuures praegune lühike ametiaeg teeb selle eriti teravaks ning on vastuolus tagandamatusel printsiibiga. H-kohtu esimehe suhtes on valimise ja ümbervalimise süsteem eriti halb, sest valijaks on omavalitsuse volikogu, mis koosneb rühmitistest, kes põhimõtteliselt tahavad igast valitavast ametist teha oma relva või sinekuuri. Samuti on omavalitsuse tegelased, seega valijad, sageli ise eestkostjad ja hooldajad, kes alluvad h-kohtu järelevalve alla. Ka võivad omavalitsused ise olla h-kohtu menetluse asjaosalised pärijatena, kinnisvarade ostjatena jne.

Neid pahesid ei kaalu üles valimissüsteemi positiivsed küljed, mida harilikult tuuakse ette selle süsteemi kaitseks — rahva usaldus ja võimalus mitesobivaid isikuid kõrvaldada lühikese ametiaja tõttu. Võib kinnitada, et rahva usaldust võib võita kergemini kohtuniku kõrge kvalifikatsioon, kui see, et ta poliitilise organisatsiooni poolt valitud on, ning mittekõlbliku isiku kõrvaldamiseks on palju õiglasem tee distsiplinaarkord.

Seepärast peab jõudma otsusele, et h-kohtu esimees peab olema mitte valitav, vaid määratav ametikohtunik, kes omaks teenistuse alal samu eesõigusi, mis jaoskonnakohtunik, s. o. ta oleks tagandamatu ja tema teenistuse staaz oleks võrdne jaoskonnakohtuniku omaga.

Mis puutub h-kohtu liikmetesse, siis majanduslikel motiividel peavad nad jääma paratamatult tasuta auametiteks või väikese tasuga kõrvalametiteks. Et TS eelnõu paneb h-kohtu liikmete peale linnades uued ülesanded — pärandustompude varade üleskirjutamise —, mida seni linnades toimetasid kohtupristavid, siis oleks õiglane, et h-kohtu liikmed saaksid ka tasu taksi järgi, nagu seda saavad kohtupristavid. See annaks võimaluse nende komplekteerimisel veidi tõsta nõuet hariduse suhtes, sest praegune mõõdund sajandist pärinev nõue — liige olgu ainult kirjaoskaja (VS § 8) — tundub ajast mahaäänuna.

Et puhtauametile või kõrvalametile ei mõju valimissüsteemi nii nagu elukutselisele ametile, sest auametist võib igal ajal raskuseta lahkuda, kui tekib mingi surve valijate poolt, siis võiksid h-kohtu liikmed jääda valitavateks omavalitsuste poolt. Kuid siingi ümbervalimised lühikese ametiaja järel, kui inimene on omandanud juba kogemusi ja võiks neid edaspidi edukalt kasutada, midagi head ei anna ja seepärast peaksid hoopis ära jääma ümbervalimised, ning h-kohtu liikmed lahkuksid omal palvel või distsiplinaarkorras.

Nagu praegu valla v-kohtu liikmete kinnitamine, võiks edaspidi jääda ka h-kohtute liikmete ametisse kinnitamine ringkonnakohtu hooleks.

Siinjuures võiks tekkida veel üks küsimus — kas h-kohtu esimehe ja liikmete kvalifikatsiooni suure vahe tõttu ei kannata h-kohtu otsused, s. o. kas liikmed mittejuristid, kes on enamuses, ei tee juriidilisi vigu otsustes? Ses küsimuses peaks jääma lootma, et h-kohtu esimees mõjub oma autoriteediga juriidilisis küsimusis, või jälle andma esimehele protestiõiguse juhul, kui ta leiab otsuse juriidiliselt ebaõige olevat.

Eelmise teesi suhtes tekib kindlasti ka järgmine väide: ettetoodud nõuded h-kohtu koosseisu suhtes võivad ju põhimõtteliselt olla head, kuid kuidas neid teostada majanduslikult? Kuidas on võimalik luua hulk uusi palgalisi ametikohtunikke h-kohtute esimeeste näol? Paratamatult tuleb siin võimalusi otsida meie praeguste h-kohtute arvu vähendamise suunas ja nende jaoskondade territoriaalse suurendamise arvel. Siin peaks kehtiv olema põhimõte — parem hea h-kohtus kaugemal, kui halb lähedal. Kui möödunud sajandil võis asutada ainult tolleaegse talupoja lihtsate õiguslike ja majanduslike huvidega kohastatud vallakohtu peaaegu igas vallas, siis praegusel ajal on nendest talupoegadest võrsunud mitte ainult talupidajad, kelle õiguste ja kohustuste kompleksid on märksa suuremad ja keerulisemad, vaid ka ärimehed, töösturid jne.; kõikide nende varad ja lapsed võivad sattuda h-kohtu kaitse alla ja sellepärast, kui vanasti oli vallakohtunikul küllalt tervet mõistust ning seetõttu võis kohtuid asutada kas või igasse külla, siis praegu ei ole see enam nii.

Teisest küljest, kui 1889. a. seadus (VS § 2) nõudis, et kaugeim koht v-kohtu jaoskonnas olgu kohtust mitte kaugemal kui 12 versta, mis on umbes 13 kilomeetrit, siis praegused raudteed, maanteed, liiklemisabinõud, post, telefon jne. võimaldavad kindlasti suurendada seda kaugusnormi.

Lõpuks käimist h-kohtus polegi nii tihti — hooldajatel ja eestkostjatel kord määramisel ja kord aastas aruannete läbivaatamisel. Teistel isikutel tuleb seda teha aga üsna harva.

Need on asjaolud, mis sunnivad ja võimaldavad h-kohtute jaoskondade suurendamist selle võrra, et oleks võimalik läbi viia eelmises teesis ülesseatud nõudeid ja et muidugi igas jaoskonnas jätkuks tööd alalisele h-kohtu esimehele. Siinjuures tuleb märkida, et ka praegused 33 linna ja 248 valla v-kohtud midagi maksavad. Nii olid vallakohtute ülalpidamise kulud 1937./38. eelarveaastal Harju maakonnas üle 6000 krooni. Arvata võib, et praegu on need kulud suurenenud. Sellest nähtub, et praegustest Harjumaa valla-v-kohtute kuludest saaksid kaks jaoskonnakohtunikku palka.

Kahjuks puuduvad statistilised andmed v-kohtute tööulatuse kohta ja sellepärast ei ole võimalik praegu umbkaudugi öelda, mitu h-kohtu

jaoskonda tuleks organiseerida meie 33 linnast ja 248 vallast. Ka ei saa ette arvata, kui palju toovad h-kohtutele tööd juurde uued ülesanded, mis tekivad uue tsiviilseadustiku kehtimahakkamisel. Sellepärast ja et h-kohtute arvu ja piiride kindlakstegemise töö nõuab kohalikkude olude tundmist ja võib saada hästi läbi viidud võib-olla alles peale pikaajalist reguleerimist, oleks otstarbekohane, kui Vallakohtute seaduse eeskujul seadus jätaks h-kohtute arvu ja piirid nimetamata ning jätaks selle ringkonnakohtute hooleks, kes kõige paremini teavad praeguste valdade ja linnade v-kohtute töö omadusi ja ulatust. Üleriiklik ühtlustamine toimuks ringkonnakohtute sellekohaste otsuste kinnitamise teel kohtuministri poolt ja juhul, kui h-kohtud jäävad omavalitsuste juurde — siseministri poolt.

Põhimõtteliselt oleks soovitav, et tulevaste h-kohtute ülalpidamise võtaks riik enda kanda, sest praegune kord, kus v-kohtud saavad ülalpidamist omavalitsustelt, on seotud järgmiste pahedega: v-kohtud erinevad oma ülesannete poolest täiesti omavalitsustest, puutuvad kokku oma tegevuses ainult kohtuasutistega ja sellepärast omavalitsuse organid ei tunne h-kohtute tööd ega tarvidusi ja tihti vaatavad v-kohtutele kui võõrkehadele, mis ainult tüli ja kulusid tekitavad. Seetõttu võivad v-kohtud sattuda mahajäetud olukorda.

Teisest küljest on praegused v-kohtud, vähemalt linnades, majanduslikult täiesti sõltuvad omavalitsustest. On selge, et see rikub v-kohtute sõltumatust ja võib halvasti mõjuda nende erapooletusele, mis asjaolud on eriti kardetavad, silmas pidades, et omavalitsused on tihti v-kohtute asjades asjaosalised.

Et aga tuleb arvestada jseada, et riik ei võta h-kohtuid enda ülalpidamisele, siis ülaltoodud pahedest hoidumiseks peaks andma seadus kohtutele, kes kõige paremini tunnevad h-kohtu tarvidusi, võimaluse neid kindlustada näit. sel teel, et hoolduskohtusse puutuv osa omavalitsuse eelarvest kuuluks kinnitamisele järelevalveasutise poolt kohaliku ringkonnakohtu esimehe arvamuse ärakuulamisel.

Kuna on ette näha, et h-kohtute ülalpidamise kulud suurenevad, siis ei oleks üleliigne siinkohal näidata sissetulekuallikat, mis need kulud osaltki kataks.

H-kohtute tegevus seisab peamiselt üksikute varade kaitsemises ja valitsemises (pärandid, äraolijate varad jne.). Seega ei toimu h-kohtute tegevus kõikide antud omavalitsuste kogukonda kuuluvate kodanikkude huvides, nagu näit. linna tegevus tänavate sillutamise alal, vaid üksikute isikute huvides. Seepärast oleks loomulik, et nende huvide kaitsemisega seotud kulusid ei kannaks kõik kodanikud, vaid sellest otseselt huvitatud isikud. Teisest küljest erakordsetel aegadel, näit. sõda, looduslikud õnnetused, kasvab h-kohtute töökoormus võib-olla mitmekordseks, sest siis suurenevad pere-meheta varade, pärandvarade ja eestkostmist vajavate alaealiste

arvud. Samal ajal aga omavalitsused kannatavad majanduslikkude raskuste all ning kulude suurendamise asemel peavad neid kärpima.

Need asjaolud viivad mõttele siduda h-kohtu töö teatava tasuga selle töö eest — lõivuga, mis läheks selle omavalitsuse kasuks, mille ülal pidada on h-kohus, ja mis lasuks varandusel, mida valitse-takse h-kohtu järelevalvel. Seejuures olgu tähendatud, et riik, andes kohtulikkude kaitset tsiviilhuvidel, võtab kohtulõivu iga toimetuse pealt. Näiteks tsiviilkohus, konstateerides isiku äraolemist, paneb ette h-kohtule sisse seada hooldamine äraolija varale. Selle võrdlemisi lihtsa toiminguga eest võetakse kohtulõivu 1—100 krooni (TKS § 849¹). On arusaamatu, miks edaspidine äraolija vara valitsemine h-kohtu järelevalvel, mis võib kesta aastakümneid, peab toimuma tasuta, omavalitsuse arvel ja vastutusel.

Nendel motiividel oleks õiglane ja otstarbekohane sisse seada vastav lõiv (seda võiks nimetada h-kohtu lõivuks) hoiul olnud vara pealt. Et see lõiv võiks olla õige väike % varast ja seega mittekoormav, näitavad järgmised arvud.

Tallinna linna vaestelastekohtus oli 1938. a. lõpetatud toime-tuste järgi hooldamisel olnud varanduste üldväärtus 2 616 453 krooni. Kui sellest maha arvata varad kuni 500 kroonini, millede maksusta-mine võib-olla pole soovitav, väärtusega 13 925 krooni, jääb varan-dusi väärtusega üle 500 krooni kokku 2 602 528 kr. väärtuses. Kui nüüd viimased oleksid maksustatud ühekordse lõivuga 1% ulatuses, oleks lõiv üle 26 000 kr. ning ületaks v-kohtu ülalpidamisega seotud kulud, mis on praegu ligi 20 000 krooni.

Mis puutub h-kohtute asjaajamisse, mis samuti ootab korralda-mist uue seadusega, siis tuleks järgmist märkida.

Praegu v-kohtud, vastavate protsessuaalnormide puudumise tõttu, tarvitavad TKS norme. On arusaadav, et mõnede tsiviilprotsessi põhimõtete rakendamine v-kohtu asjaajamises osutub võimatuks. Nii on võimatu teostada järelevalvet hooldajate üle, jäädes võistlusprot-sessi raamidesse, ka on võimatu nõuda alaealise käest, kes kaebab isa peale, tõenduste esitamist, samuti on mõttetu v-kohtul jääda põhimõtte juurde, et otsused, milledega korraldatakse hooldamist, on muutmatud, jne. Seepärast andis suurt abi v-kohtutele 1936. a. keh-tima pandud AMS. Kuid ka see seadus ei lase ennast rakendada igas v-kohtu toimetuses. Nii näiteks AMS kaunis vabu ümberotsustamise võimalusi ei tohiks rakendada v-kohtu määruste suhtes, mis loovad tsiviilõigusi, nagu täisealiseks tunnistamine või hooldaja aruande kinnitamine, sest nendel asjadel peaks olema *rei judicatae* iseloom. Ka puuduvad AMS väljakutse osas reeglid asjaosaliste välja-kutse kohta kuulutuse teel, mis reeglid on tingimata tarvilikud, kui arutusele tuleb õiguste piiramine või äravõtmine, näiteks vanema võimu lõpetamine alaealiste laste üle.

Ulaltoodud asjaolud teevad võimatuks TKS või AMS rakendamisel täiel määral ka uute h-kohtute asjaajamises ja nõuavad erinormide väljatöötamist vastavalt h-kohtute omapärale, mis seisab selles, et need asutised osalt ajavad administratiiviselooga, osalt aga kohtuliku iseloomuga asju. Kuigi h-kohtute asjaajamise korraldamine saab olema suurel määral ka järelevalvekohtute tööalaks seletuskirjade andmise ja h-kohtute kodukordade kinnitamise näol, tuleb arvestada, et h-kohtute protsessinorme kasutavad mittejuristid (nagu h-kohtute liikmed) ja seepärast ei või need normid olla lühikesed viited ühele või teisele protsessikorrale, vaid peavad olema selged üksikasjalised reeglid, millede käsitlemine oleks selge ka mittejuristidele.

Seejuures tuleks välja töötada järgmised eriosad, mis praegu puuduvad.

1. Lihtsustatud asjaajamine väiksemate hooldamiste puhul.

V-kohtutes on aastakümnete, võib-olla -sadadegi jooksul kujunenud praksis — anda isikule, kes on kandnud või peab kandma surnu matusekulud, luba välja võtta kulude katteks kadunust järelejäänud rahasummad riigi-, omavalitsus- või eraasutisist.

Tüüpiline juhtum on järgmine: Kadunu nimel on jäänud kautsjon 10 krooni ümber elektriijaama. Mingisugust nimetamisväärset varandust temast järele ei jäänud. Kadunu lesk, kes on kadunu matnud ja matusekulud kandnud, ilmub v-kohtusse, esitab mehe surmatunnistuse ja kulude tõenduseks arved tema poolt tasutud kulude üle, ja palub luba nende kulude osaliseks katteks välja võtta elektriijaamast kautsjon. V-kohus teeb vastava määruse ja selle põhjal annab lesele tunnistuse, millega lesk saab kätte kautsjoni elektriijaamast.

Tihti on summad haigekassades, harvemini väiksemad hoiusummad rahaasutistes. Mingit otsest seaduslikku alust selleks v-kohtu tegevuseks ei ole. Täpselt seaduspärane käik oleks järgmine: huvitatud isik peaks minema jaoskonnakohtuniku juurde, esitama surmatunnistuse ja paluma TKS § 2009 ja 2010 põhjal korraldust, et pärandustombule sisse seataks hooldamine. Jaoskonnakohtunik alustab hoiukorra toimetuse, teeb vastava määruse ja selle põhjal ettekirjutuse v-kohtule pärandustombule hooldaja määramiseks. Selle põhjal v-kohus alustab toimetuse, kutsub istungile kadunu omaksed ja neid ära kuulates määrab pärandustombule hooldaja ja annab temale vastava tunnistuse.

Hooldaja teeb kindlaks, et mingit pärandit peale rahasumma pole olemas, võtab välja v-kohtu loaga raha, maksab matusekulude kandjale ja esitab lõpparuande v-kohtule, kes toimetuse lõpetab ja hooldaja vabastab.

Ka sellest on veel vähe; BES § 2597 ja 373 põhjal hooldaja peaks paluma jaoskonnakohtuniku korraldust pärijate ja kreditoride väljakutseks ja alles peale seda, kui on selgunud, et teisi nõudmisi peale matusekulude ei ole, tasuma matusekulude kandja nõudmise.

Kui nüüd arvesse võtta, et küsimuses on kautsjon, mille suurus on 10 kr. ümber, siis on selge, et kirjeldatud ametlik käik isikule, kes on kadunu matnud, ei ole vastuvõetav, vaid nõuab omakord lisakulusid, nagu tempelmaks palvete pealt, üleskutse kuulutus, jaoskonnakohtust õienduse võtmine, et üleskutse on tehtud, jne.

Tallinna v-kohtus oli mõõdunud aastal 316 juhtumit, kus nn. „kausta määrusega“ lubati raha matusekuludeks. Seda praksist oli võimalik jätkata seni ainult sellepärast, et linna v-kohtu kompetents on seadustega õige ebamääraselt fikseeritud ja tahtmise juures kodanikele vastu tulla võis asuda seisukohale, et v-kohtul on õigus sääraseks tegevuseks BES § 2590 põhjal, mille järgi kohus võtab tähtsusetud pärandid enda valitseda, mis reeglil uues TS-s puudub.

Kui aga h-kohtute tegevus normeeritakse uue seadusega ja selles vastavat lihtsustatud asjaajamisviisi ei ole ette nähtud, siis tuleb kindlasti ülalkirjutatud praksis ära jätta ja talitada ainult seaduse järgi, s. o. jaoskonnakohtuniku ettekirjutusel määrata hooldaja jne. See kord on aga niivõrra keeruline, et tekitab ainult omaste ja teiste huvitatud kodanikkude seas pahameelt ja kõik need summakesed jäävad lihtsalt igavesti välja võtmata, sest hooldaja määramisega on seotud kulud, mis tihti ületavad huvi väärtuse.

Seepärast oleks soovitav, et ülalkirjeldatud praksis uues v-kohtute seaduses legaliseeritaks.

2. Kiireloomuliste küsimuste lahendamine esimehe korraldustega.

Juba praegu tundub, et eestkoste- ja hoolekandeorganid tegelevad liiga aeglaselt seetõttu, et v-kohtu istungid on üks kord nädalas või veelgi harvemini. On rida küsimusi, mis ei kannata viivitamist. Näiteks peale ärimehe surma tuleks viibimata määrata pärandustombu hooldaja, kes kadunu asju edasi ajaks. V-kohtu istung on alles mitme päeva pärast, mis aja jooksul võivad olla kohustuste tähtpäevad jne.

Seepärast tuleks töötada välja reeglid, milledega, analoogiliselt nõudmiste kindlustamisega esimehe võimuga tsiviilkohtus, antaks h-kohtu esimehele õigus oma korraldustega kiireloomulisi küsimusi lahendada tingimusel, et need korraldused esimesel h-kohtu istungil kinnitamiseks esitatakse (vt. TKS § 598—600).

3. Raha ja väärtuste hoidmise kord.

Praegu määrab raha ja väärtuste hoidmise korra vallakohtutes Vallakohtu sead. § 217 ja 252. Selle järgi pärandite ja eestkostetavate

sularaha, väärtpaberid ja väärtasjad antakse hoiule vallakohtule. Vallakohus ostab raha eest protsentpabereid või paigutab raha pankka. Seega on raha ja väärtuste hoidmine ja käsustamine antud täiesti vallakohtule. Ringkonnakohtute juhatuskirjades on välja töötatud lähemad reeglid vallakohtute kassapidamise, raamatupidamise ja revideerimise kohta.

Mis puutub linna v-kohtutesse, siis BES § 367 määrab, et väärtasjad, võladokumendid, krediitasutiste piletid ja riigipaberid antakse hoiule v-kohtusse. Kujunenud praksise järgi läks v-kohtule üle ka nende väärtuste käsustamisõigus, näit. % % saamine, tiraaži läinud piletite ümbervahetamine jne. Sularaha aga peavad eestkostjad, resp. hooldajad BES § 403 ja 404 järgi paigutama küllaldase kindlustuse vastu protsente kandma ja selleks peavad nad raha paigutama krediit-asutistesse või v-kohtu loal erapantkirjadesse. BES § 405 ja 406 määravad ära eestkostja või hooldaja vastutuse raha paigutamise eest mitteküllaldase kindlustuse vastu ja viivituse pärast. Seega jätab seadus sularaha käsustamise õiguse eestkostjatele, resp. hooldajatele nende vastutusel, kusjuures v-kohtule jääb ainult järelevalve funktsioon eestkostjate ja hooldajate üle ning sekundaarne vastutus puudliku järelevalve korral.

Tegelik v-kohtute praksis on aga sellest korrast juba Vene ajal kõrvale kaldunud. V-kohtutesse nõutakse ja võetakse hoiule mitte ainult BES § 367 tähendatud väärtpabereid ja dokumente, vaid ka sularaha. Selle praksise tekkimine on seletatav asjaoluga, et järelevalve suure hulga eestkostjate ja hooldajate rahaliste operatsioonide üle oli raske ja hädaohu ärahoidmiseks, et eestkostjate resp. hooldajate ebaseadusliku tegevuse tõttu võiksid tekkida kahjud, millede eest oleks tulnud vastutada v-kohtul, võtsid v-kohtud sularaha hoidmise ja käsustamise enda peale. Võib-olla mängis siin osa ka Vallakohtu seadus, mis pandi kehtima 1889. a. ja mis nägi ette sularaha hoidmist vallakohtus. Iseendast on raha hoidmine v-kohtus muidugi kindlam kui eestkostjate ja hooldajate käsustuses, sest siin tuleb järelevalvet teostada ainult mõne ametniku üle, kuigi teatavasti tekkisid mitmes v-kohtus rahaomastamise ametnikkude poolt. Viimast tuleb seletada ainult küllaldase järelevalve puudumisega. Järelevalve aga puudus sellepärast, et seadus ei näinud ette raha hoidmist v-kohtutes, järelikult puudusid ka reeglid järelevalve kohta ja v-kohtute ametnikud, kelle käes oli raha, jäid hoopis järelevalveta.

Tsiviilseadustiku eelnõus on eestkostetava kallisvara ja raha hoidmise kord ette nähtud § 501 ja 504. See kord kehtib vastavate viidete tõttu ka hooldamiste asjus. TS eelnõu § 501 järgi „eestkostetava varas leiduvad kallisasjad, väärtpaberid, tähtsad dokumendid ja muu säärane tuleb hoolduskohtu valvel hoida kindlas kohas hoiul, kuivõrd vara valitsemine seda võimaldab“. Seega tähendatud objektid ei tule, nagu seda nõuab BES § 367, tingimata tuua hoiule

hoolduskohtusse, vaid nähtavasti h-kohus igal konkreetsel juhul otsustab eestkostja, resp. hooldaja ettepanekul hoidmise koha vastavalt asjaoludele. Hoolduskohtute seaduses peaksid leiduma täpsed ettekirjutused, kuidas peab olema teostatud TS § 501 ettenähtud „h-kohtu valve“, sest see mõiste võimaldab väga laia tõlgendamist. TS § 501 võimaldab väärtuste hoidmist nii h-kohtus kui ka mujal kindlas kohas. Nähtavasti h-kohtus tuleb hoida see vara, mis nõuab ainult hoidmist, mitte valitsemist, näiteks väärtasjad, dokumendid. Muu vara, mis nõuab valitsemist, näit. protsentpaberid, millede järgi tuleb vastu võtta %/0, vahetada kustutamisele läinud paberid jne., peaks hoidma kohas, kus käsustusõigus jääks vara valitsejale, eestkostjale resp. hooldajale ning h-kohtu valve piirduks järelevalvega eestkostja resp. hooldaja üle. Juhuks, kui väärtused on h-kohtus hoiul, peaksid olema reeglid vara vastuvõtmise, hoidmise, arvestamise, revideerimise ja väljaandmise kohta. Samuti peaksid olema täpsed reeglid, kuidas peab olema sel korral teostatud h-kohtu valve, kui vara on hoiul mujal eestkostjate, resp. hooldajate käsustuses. Siin peaks h-kohus oma esindaja kaudu koha peal revideerima tarviduse järgi, kuid vähemalt kord aastas, kas väärtused on alles.

Mis puutub sularahasse, siis TS eelnõu § 504 järgi peavad eestkostjad resp. hooldajad, kuivõrra seda ei ole tarvis jooksvateks kuludeks, selle viivitamata paigutama kasukandmiseks h-kohtu nõusolekul küllalt kindlatesse krediitiasutistesse, väärtpaberitesse või kinnisvaraga tagatud võlakohustustesse. Seega jääb ära raha hoidmine h-kohtutes ja h-kohtute seaduses peaksid olema ainult normid, mis kohustaksid krediitiasutisi andma h-kohtutele tasuta kõik hooldajate, resp. eestkostjate tegevuse revideerimiseks tarvisminevad andmed, s. o. arvete väljavõtteid, teateid arvete seisu üle jne. Vastasel korral h-kohtud ei saaks teostada järelevalvet eestkostjate resp. hooldajate üle. Peale selle on palju eestkostmisi ja hooldamisi, kus on ette näha, et eestkostjal või hooldajal ei ole tarvis raha, mis on hoiul rahaasutistes, või on seda tarvis üksikutel juhtudel. Sel korral oleks asjatu jätta sularaha rahaasutistes eestkostja resp. hooldaja vabasse käsustusse ja oleks väga otstarbekohane, kui seadus annaks h-kohtule õiguse blokeerida rahaasutistes avatud arved nii, et väljamaksud toimuksid igakordsel h-kohtu loal. Seega oleks teostatud hooldajate ja eestkostja eelkontroll ja kindlasti ka ära hoitud mõningadki väärtused.

Läbirääkimised K. Karbi referaadi kohta.

A. Allikas: Hoolduskohtute reform on vajalik. Tekib vaid küsimus, kas allutada mainitud kohtud kohtute või administratiivasutiste süsteemi. Et hoolduskohtute side kohtutega on tihedam kui Sise-ministeeriumiga, siis võiksid nende üle ka järelevalvet teostada kohtu-

asutised. Hoopis komplitseeritumad on aga hoolduskohtute majanduslikud küsimused. Referendi väide, et hoolduskohtute jaoskonnad peavad olema küllalt suured, suuremad kui kohalikud vallad, ei põhine kuigi ratsionaalsetel kaalutlustel majanduslikus mõttes. Kui hoolduskohtute jaoskondade piirid ühtivad vallapiiridega, siis on kergem hoolduskohtute tegevuses rakendada ka vallaomavalitsuse ametkonda, kasutada valla ruume jne., kuna piirkondade suurendamise korral tuleks hoolduskohtutele eriametkond, mis oleks seotud suurte lisakulutustega.

Samuti ei või nõustuda referendi väitega, et hoolduskohtute eelarve kinnitatakse kohaliku ringkonnakohtu esimehe arvamuse ärakuulamisel, sest viimane kui hoolduskohtu ja omavalitsuse tööst eemalseisev isik ei suuda vajalikul määral mõista hoolduskohtu tegelikke tarvidusi ega ka seda, palju omavalitsus on suuteline hoolduskohtu kasuks kulutusi kandma. Hooldatavate varade hooldusloivuga maksustamine ei olé õiglane, silmas pidades, et tegelikult ainult need varad lähevad hooldamisele, mis on võlgadega koormatud, kuna tavaliselt võlgadest vabad varad lähevad pärijaile üle ilma hoolduskohtuta. Kui arvestada veel, et vara üleskirjutus kohtupristavi poolt põhjustab kulusid ja kui sellele lisandada veel pärandimaks, siis on see ikkagi liiga palju. Tuleks veel märkida, et maal on varade hooldamise kord painduvam kui linnas, sest valla hoolekandekohtud võivad varasid hooldada ilma jaoskonnakohtuniku ettekirjutuseta, mida aga linnades ei saa teha, mistõttu väikestes ja kiirema iseloomuga asjades tekib linnas liigseid viivitusi. Arvestades eelöeldut oleks siin ka üldiselt soovitav omaalgatusliku põhimõtte arendamine.

Kui hoolduskohtuid lugeda kohtuasutisteks ja kui nende ülespidamise kohustus kuulub omavalitsusele, siis tekib küsimus, kes teostab hoolduskohtute komplekteerimist ametnikkudega ja kes vastutab nende tegevuse eest — kas riik või omavalitsus?

M. Uesson: Referent puudutas peamiselt neid puudusi, mis on ilmnunud linna vaestelastekohtu tegevuses, minnes aga vaikides mööda valla vaestelastekohtutest. Kui tahame selgusele jõuda, mis takistab hoolduskohtute tegevuse normaalset arengut, siis peame küll käsitlema esijoones nende ajaloolist arengut. Tuleb mainida, et vaestelastekohtud tekkisid seisuste ajastul ja olid määratud ka nende huve teenima — vallakohtud olid talupoegadele, linna vaestelastekohtud aga linnakodanikele. Sellistega täitsid nad ka oma ülesande. Hoolduskohtute peaülesandeks oli varade alalhoidmine ja see põhines usaldusel, mis oligi saavutatav, sest hoolduskohtud valis seisuslik linnavolikogu sama seisuse esindajate hulgast, kuhu kuulus ka isik, kelle varasid hooldati. Tunti hästi üksteist ning asjaajamine põhines täielikult usaldusel, mispärast polnud vajagi protsessuaalnorme. Nüüd aga isikud, kelle varad hooldamisele tulevad, seisavad kaugel ja on vöö-

rad vaestelastekohtute koosseisule, mis moodustatakse parteipoliitilistel kaalutlustel. Seetõttu ongi tekkinud vajadus protsessuaalnorme järele.

Prantsusmaal pärast revolutsiooni valitses seevastu hoopis tihedam usalduslik side. Nn. perekonnaõukogu (conseille de famille), mis koosnes 6 liikmest kohaliku rahukohtuniku juhtimisel, valis hooldajad ja kontrollis nende tegevust eriti selleks valitud järelevalvaja kaudu. Seega on meil hoolduskohtute puhul tegemist sisemise veaga, mida ei saa kõrvaldada väliste vahenditega.

Hoolduskohtute piirkondade suurendamine on seotud suurte majanduslikkude kulutustega ning ebaotstarbekohane, sest praegused vallapiirid on selleks küllalt vastavad.

Hoolduslõivu ma ei poolda; sest varadel lasuvad niikuinii juba mitmesugused maksud, nagu hooldaja tasud jne. Hoolduskohtud kuulugu administratiivasutiste juurde, sest nad ei tee otsuseid, vaid teotsevad. Kokkuvõetult on referendi poolt ülesseatud teesid vastuvõtmiseks ebaküpsed ning tuleks loobuda nende hääletamisest.

B. Tiit: Toetan kõiki referendi poolt ülesseatud teese, milledele võiks isegi veel lisada täiendavaid mõtteid. Põhiseaduse § 21 kohaselt on perekond riigi kaitse all, mistõttu perekonna probleemidega seoses olevate küsimuste lahendamine kuuluks hoolduskohtu võimkonda, nagu laste saatuse otsustamine, alimendid, abielulahutuse asjad, eestkoste ja hoolekanne ning ka pärandi küsimused. Hoolduskohtud lahutagu omavalitsustest ja muudetagu kohtuasutisteks — kohtuasutiste süsteemi erikohtutena. Hoolduskohtute menetluse kohta loodagu erinormid ja neile võimaldatagu laialdased administratiivse teotsemise võimalused.

K. Karb: Oma lõppsõnas pean rõhutama, et hoolduskohtud on oma töös seotud tsiviilkohtutega ning nende allutamine järelevalve korras administratiivasutisele on ebasoovitav, sest see põhjustaks dualismi. Hoolduskohtud peavad olema ikkagi kollektiivsed kohtuasutised ja mitte administratiivvõimule alluvad. Hoolduslõiv on mõeldud muidugi netovarast ja alla 500 kr. summad on sellest üldse vabad, mistõttu ei saa paika pidada väide, nagu koormaks mainitud lõiv väiksemaid ja võlgadega koormatud varasid. Et hooldussüsteemi põhimõtted on sõltuvuses tsiviil-materiaalseadusest, siis esitatud teeside muutmise korral paralleelselt tuleks muuta ka vastavad tsiviilseaduse eeskirjad.

K. Grau: Teen ettepaneku K. Karbi referaadi teesid¹ muuta järgmiselt:

P. 1 vastu võtta muulmatult, p. 2 lõpposa ära jätta, arvates kolmandast lausest: „Hoolduskohtu esimees peab olema...“. Punkt 3

¹ Vt. lk. 50.

ja 4 välja jätta ning p. 5 esimest lauset muuta järgmiselt: „Hoolduskohtute kohta tuleks välja töötada eriseadustik, kus leiaks arvestamist hoolduskohtute asjaajamise omapära.“

M. Uesson ühineb K. Grau parandusettepanekuga.

K. Karb ei vaidle vastu parandusettepanekule.

Päeva juhataja H. Vahtramäe paneb K. Karbi referaadi teesid K. Grau poolt esitatud muudatustega hääletusele.

Vastuhääli ei ole ning Päeva juhataja konstateerib, et teesid on vastu võetud.

Õiguskaitse tõhustusi TKS eelnõus.

Ref. T. Grünthal.

I.

1. Tsiviilõigus on osa õiguskorrast, mis korraldab üksikisikute varalisi ja isikulisi vahekordi. Ta kindlustab õigusi ja määrab kohustusi. Kuid õiguskorra säte, mis teatud faktilise olustiku eriolekust tuletab õigusi ja kohustusi, ei sisalda jõudu, mis kaitseks õiguse kasutamist või hoiaks õigust teise isiku rikkumise eest. Õiguse omanik, kuivõrra see ületab seadusega lubatud omaabi, on tihti seisundis, kus ta ei suuda ise oma eraõiguslikke huve rahuldada.

2. Riik on kohustatud enesele võtma kohustuse anda eraisikule teatud eeldustel kaitset tema eraõigusseisundi ohustamise või rikku-
mise puhul. Riiklik õiguskaitse avaldub siin: 1) selles, et uurida ja kindlaks teha, tuvastada seda, mis poolte vahel on õige või mis õiguse jõul nende vahel peab toimuma või mis ei pea aset leidma; 2) õiguse teostamises, s. t. sellise õigusliku või olustikulise vahekorra tekitamises, mis vastab maksmapandud õigusele (sundsooritus) ja 3) vastavate õiguste esialgses kindlustuses.

3. Tsiviilprotsess on seega läbi ja läbi eluline nähtus. Ta on seatud eraõiguse kaitseks ja kindlustuseks. Ta on sekundaarne nähtus (sekundäres Gebilde — nagu ütleb kuulus Saksa protsessualist Wach, Handbuch des Deutsch. Zivilprozessrechts, I, lk. 4). Tema ülesanne seisab selles, et luua vahendeid, kuidas eraõiguslikust korrast tuletunud konkreetset õigusseisundit suveräänse riigivõimu autoriteediga tuvastada seadusjõuliselt ja kuidas ellu viia rahuldust vajavat õigust. Otstarbekas tsiviilprotsessi korraldus on see, mis on hästi oma kutsele ette valmistatud ja iseseisvale kohtunikule võimaldab kiiresti ja mõjuvalt kaitseda õigust. Tsiviilprotsessi kui õigusinstituudi väärtus on määratu tähtsusega nii üksikisiku kui terve ühiskonna seisukohalt.

4. Tsiviilprotsess kaitseb seega eraõiguslikke huve. Aga peale selle tsiviilprotsess oma tervikus on instituut, mis ei seisa ainult

üksikisiku käsutuses, vaid ta kindlustab terve üldsuse huve, avalikku hüvangut. *Justitia fundamentum regnorum est.* Avalik huvi nõuab õigusrahu ja õiguskindlust. Ja kuigi avalik huvi ei nõua, et riik ameti poolest eraõigusliku huvi kaitseks omal algatusel välja astuks, nõuab ta, et eraisikul oleks võimalus ja teadmine, et ta saavutab oma õiguse, kui ta seda ainult soovib. Tema vastane peab omalt poolt teadma, et ta ebaseaduslik vastupanu riigivõimu poolt murtake.

5. Tsiiviilprotsessi ideaal on saavutada materiaalselt õiglast otsust. Õiguse haavamine, mis riigi kui kõrgema õigusvalvuri kaastegevusel aset leiaks, oleks ka tsiiviilprotsessi loomusele vastak. Ekslik oleks arvata, nagu seisaks sellele vastu võistluspõhimõte: seadus usub, et kohtupoolte huvide kokkupõrge on nii võimas, et riik võib olulistest osades jätta poolte hooleks esitada materjali, mis on tarvilik tõelise olustiku kindlakstegemiseks.

6. Tsiiviilprotsess kuulub avalikõiguslikku valdkonda, samuti nagu kriminaal- ja haldusprotsess. Ta on riiklikku õiguskaitset korraldav instituut, mis annab eeldused, vormi ja sisu kohtute tegevusele, kes kui riigi organid on seatud lahendama ja otsustama tsiiviilõiguslike tülisid. Kohtuotsuses, mis lõpetab tüli ja annab õigusselguse, avaldub riigi suveräänne võim. Riigi käsklusvõimul ja ainult sellel põhinevad kohtuotsuse jõud ja selle sunniiviisiline sooritus. Poolad esinevad kohtu kui riigivõimu ees alluvate isikutena, kuid sellest ei järgne, et protsessijatele poleks kindlustatud vastavad õigused oma õiguste kaitsemisel isegi kohtu suhtes. Tsiiviilprotsess on avalik õigus ka siis, kui ta korraldab poolte protsessuaalset toimimist, mis on sihitud sellele, et välja kutsuda kohtu otsustamisvõimu ja muretseda protsessi kohta materjali. Poolte avaldused ja seletused on suunatud kohtule, et saavutada selle toimimist vastase vastu. Protsessi vahekord pole õigussuhe poolte vahel, vaid see on suhe kohtu ja hageja resp. kostja vahel.

Siit järgneb põhimõte: protsessi algatus lähtub eraisiku tahtest, protsessi juhtimine toimugu kohtu poolt. Protsess kui riiklik õiguskorra kaitse instituut peab olema korraldatud nii, et kohus suudaks kiiresti materiaalse tõe tsiiviiltülis tuvastada ja rikutud õiguse kehtima panna. Protsessi eeskirjad olgu mõjuvaks vahendiks erapooletu ja asjatundliku kohtuniku käes, et suunata pooli väitmistel ja tõendamisel asjalikkuse piiridesse, et lõpetada hooletut ja pahatahtlikku protsessi venitamist.

II.

1. Meie riik elab üle suurt reformiajastut tsiiviilõiguse ja -protsessi alal. Tsiiviilseadustik, mis sisaldab materiaalse õiguse normid, on praegu eelnõuna seadusandlikes kodades arutusel ja saab lähemal

ajal seaduseks. Seoses sellega on välja töötatud ka Tsiviilkohtupidamise seadustiku eelnõu. See eelnõu on oluliselt rajatud Vene 1864. a. ja meil Baltimaal 1889. a. mõningate täienduste ning muudatustega kehtima pandud Tsiviilkohtupidamise seadustikule. Meie ei liialda, kui ütleme, et see Vene protsess oli omal ajal paremaid maailmas. Kuid nagu iga inimeste kätetöö, ongi tal ilmnenud nõrku kohti ja puudusi, mida seaduseandja aeg-ajalt pidi parandama. Pealegi on elu 75 a. jooksul suures tempos edasi läinud. Lääne-Euroopas on vahepeal uusi protsesse kehtima pandud; tsiviilprotsessi teadus on teinud suuri edusamme. Möödunud sajandi 60-ndail aastail oli see teadus veel noor ning kujunemata.

Kõik need asjaolud on teinud mõõdapäasematuks tsiviilprotsessi reformi ka Eestis. Lisaks sellele on reform hädavajalik meil ka veel sellel praktilisel kaalutlusel, et on tarvis meie rahvale anda kohtupidamise seadustik eesti keeles.

Mul pole võimalik anda TKS eelnõust siin üldist ülevaadet. Minu ülesanne piirdub ainult sellega, et peatuda mõnel kõige olulisemal muudatusel, mis see eelnõu tooks meie TKS-s ja mis arvatavasti aitavad eraõiguse kaitset meil teha kiiremaks ja tõhusamaks, andes kohtule avaramad võimalused materiaalse tõe kindlakstegemisel ning kindlustades talle suuremat võimu protsessi juhtimisel.

2. Tsiviilprotsessi olelu seisab selles, et kohus kontrollib ühe poole taotluste õiguspärasust, mis on esitatud teise poole vastu. Tsiviilprotsessis on alati kaks poolt vastupidiste huvidega.

Tsiviilkohtu korrapäraseks funktsioneerimiseks on tarvilikud vastavad eeldused. On tarvis kõigepealt hästi oma kutsele ettevalmistatud kohtu isiklik koosseis. Edasi on tarvis kohtud asetada olukorda, et nad suudaksid funktsioneerida hästi, s. t. otsustada asju õieti; samuti on tarvis kohtute tegevus rajada kindlale seaduslikule alusele, et ei tekiks asjade otsustamisel omavoli kohtu poolt.

Peamine nõue, mis ratsionaalsele kohtukorrale seatakse, on see, et oleks kindlustatud asja õige otsustamine. Kohtuotsus on õige, kui ta ühelt poolt vastab juriidiliste normide tõelisele mõttele ning teisest küljest põhineks iga arutatud asja konkreetsele olustikule. Üks on seaduslikkuse eeldus, teine on materiaalse tõe eeldus (ex-Vene Senat 1915. a., nr. 38). Lisaks neile postulaatidele tuleb veel kolmas. Ka tsiviilprotsessis kehtib majanduslik põhimõte: võimalikult vähese pingutusega saavutada võimalikult rohkem tulemusi. See on protsessuaalne ökonoomia, kokkuhoiu põhimõte. See põhimõte taotleb aja kokkuhoidu, kiirust, kohtu töö otstarbekat jaotust, kulude kokkuhoidu.

3. Protsessi materjali kogumine ja tõendite otsimine võib olla seadusega pandud 1) kas ainuüksi poolte peale; 2) kas kohtu peale või 3) nii kohtu kui ka poolte peale. Vastavalt neile põhimõtetele tun-

takse võistlus-, juurdlus- ja võistlus- ning juurdlusprintsipiide kombineeringule rajatud protsesse.

Võistlusprotsess on tsiviiltüli lahendamiseks kõige otsustavaks, sest: 1) asja faktiline olustik on kõige paremini teada pooltele enestele, mistõttu neil on kõige hõlpsam esitada ka tõendeid; 2) pooled on ise kõige rohkem huvitatud asjaolustiku igakülgsest väljaselgitamisest; 3) võistluspõhimõte vastab kõige rohkem tsiviilprotsessi olemusele; esitades kostja vastu taotluse, hageja tuletab selle õiguse normidest ja faktilisest olustikust; kohtu ülesanne on neid hageja tuletusi ja järeldusi kontrollida; 4) eraõigus vajab kaitset ainult siis, kui asjast huvitatud isik seda palub, ja ainult selles ulatuses, kui seda palutakse; see põhimõte on teostatav kõige paremini võistlusprotsessis; 5) võistluspõhimõte vastab täielikult formaalse dispositiivsuse põhimõttele: tõendamise ja väitmise koormus lasub pooltel; järelikult nad ise on vastutavad tõendusmaterjali täielikkuse eest; 6) võistluspõhimõte ergutab poolte algatust ja energiat; 7) see põhimõte võimaldab kohtul jääda erapooletuks. Canstein ütleb õieti: Protsess on kasutoovaks asutiseks ainult siis, kui pooltel on kohtuniku vastu sama usaldus, kui erapooletu vahemehe suhtes, mitte aga siis, kui kohtuniku kardetakse kui politsei-ametnikku. 8) Võistluspõhimõte aitab kokku hoida kohtu tööjõudu, kuna juurdlusprotsess suurendaks tsiviilkohtuniku tööd kümne- või sajakordselt.

4. Vene TKS on üldiselt rajatud võistlusprotsessi põhimõttele. § 367 ütleb: „Kohus mingil tingimusel ei kogu ise tõendeid ja andmeid, vaid eranditult rajab oma otsuse poolte poolt esitatud tõendite?“ See on puhtakujuline võistluspõhimõtte väljendus, mis on edasi arendatud üksikjuhtumitel. Kuid teatud määral on ka juurdluspõhimõte kehtiv. Nii määrab § 507, et kohus võib omal algatusel määrata paiklikku ülevaatust, ekspertiisi (§ 515), aga ka „nõuda poolt seletusi, kes väljendub ebamääraselt ja ebatäpselt“ (§ 335), samuti on tal õigus avaldada pooltele, et „mõne nende poolt toodud ja asja suhtes olulise väite kohta ei ole esitatud tõendeid“, andes tähtsaja selliste asjaolude selgitamiseks.

Seega meie praegune protsess ei sea kohut sugugi passiivseks pealtvaatajaks, vaid kohtu ülesanne on juhtida protsessi ja anda pooltele näpunäiteid, et mõned nende poolt toodud väited võivad asjas olulise tähtsusega olla ning vajavad tõendamist.

Edasi seaduseandja hiljemini teatud asjadeliigi suhtes andis kohule õiguse ka ise koguda tõendusi ja küsitella pooli. Näit. 1914. a. 12. märtsi novell lahuselavate abikaasade protsessides (TKS § 1345^a). Meie Eesti seadusandlus määrab samuti seda abielulahutuse ja -tühistuse protsessis (TKS § 1356^b) (RT 1923, 33/34).

Need põhimõtted olid kaalumisel ka uue TKS eelnõu koostamisel. Oli küsimus, kas mitte juurdluse põhimõtet laiendada, eriti

Austria (§ 182, 183) ja Ungari protsesside eeskujul, kus kohtu eesistujal on kohustus võtta käsitlusele kõik abinõud, et pooled annaksid kõik seletused, mis on tarvilikud asja faktilise olustiku kindlakstegemiseks, kokkukõlas tõega, mis on pooltelt esitatud õiguste ja taotluste aluseks.

Üldiselt leiti aga, et selliseks muudatuseks meil ei ole küllalt põhjust. Vastavalt eelnõu § 207 ja 208 ühtivad üldiselt kehtiva TKS § 367 ja 368 sõnastusega. § 207 on täiendatud ainult kehtiva jsk-kohtuniku protsessi § 82 lõppplausega: „Siiski võib kohus asja sisusse mittepuutuvaid teatisi, mis on olemas sama kohtu teistes asjades, omal algatusel lisada asja juurde, kui seda on vaja asja selgitamiseks.“ See lause kahjuks pole siiski küllalt selge, temas peitub teatud loogiline vastuolu, nagu õieti tähendavad Vene protsessualistid Issatšenko (Mirovoi Sud, lk. 283) ja Nolken (Komment., lk. 169), sest kui teatis on vajalik asja selgitamiseks, siis puudutab see paratamatult ka asja sisu. Meie kohtutegeluses see § ootab veel rakendamist ja sisustamist. Täiendatud on ka § 208 kehtiva protsessi § 82¹ lõppplausega: „Kohus võib nõuda pooltelt tõendite esitamist, millele nad küll tähendasid oma seletustes, kuid siiski otseselt ei viidanud.“ Vene seadusandlikes motiives öeldakse: „Ei tule unustada, et olles rajatud poolte autonoomsusele, võistluspõhimõtet ei tule arendada siiski äärmuseni ega takistada kohtu algatust sel alal, mis ei puutu poolte taotluste materiaalsesse külge, vaid mis on sihitud nende seaduspärasele lahendusele... Neil kaalutusil komisjon teadlikult võttis vastu ka abinõusid, mis on sihitud võistlusprintsiibi kitsendusele ja piiramisele kohtus.“ Kahtlemata Eelnõu § 208 annab kohtule edaspidi võimaluse asjaolustiku selgitamisel palju mõjuvamalt tegev olla kui praeguses üldkohtute protsessis. Seega on aga antud protsessis tõhusam kindlustus asja tõelise olustiku väljaselgitamiseks. Eelnõu koostamisel oli muu seas kaalumisel, kas mitte võtta sellesse eeskirja, mis kohustaks pooli rääkima kohtule tõtt, nii nagu Austria ZPO § 178 ja Ungari § 222 II lõige seda kohustavad ja vastava rahalise karistuse sanktsioonina ette näevad. Nn. Wahrheitspflicht on teoreetilises kirjanduses väga vaieldav küsimus. Tal võib tähtsus olla ehk seal, kus pool tarbe korral oma seletusi peab vandega kinnitama ja kus neid loetakse tõendiks. Ka tuleks vastav sanktsioon ette näha juhtumiks, kui pool tõtt ei ole rääkinud. Milline aga see sanktsioon võiks olla, see on äärmiselt komplitseeritud küsimus. Lõppeks iga pool on oma asja suhtes subjektiivne, erapoolik. Ta võib siin päris *bona fide* kohtule anda seletusi, mis on vastuolus asja tõelise olustikuga. Sellistel kaalutuslusetel jäi vastav norm eelnõusse võtmata. Samuti ei leitud küllaldast alust võtta eelnõusse eeskirja, mis annaks kohtule õiguse nõuda igat liiki asjades poolte isiklikku ilmumist. See oleks pooltele tihti raske kohustus, pealegi ei saaks seda rakendada juriidiliste isikute

suhtes, millega viimaseid soodustatakse füüsiliste isikute suhtes. Isiklik ilmumine on kohuslik ainult perekonnaõiguslikes asjus.

5. Nagu kuulsime, on protsessis oluline ka protsessuaalse ökonoomsuse põhimõte. Õigusekaitse peab järgnema kiiresti. Et kohtutel on palju tööd, siis tuleb seda ratsionaliseerida. Hooleetus ja viivitus protsesside ajamisel takistab kiiret õigusekaitset konkreetse asja suhtes, aga see viib segamini, desorganiseerib tervet kohtu mehhanismi, mille tagajärjel pole ratsionaalne tööjaotus võimalik.

1864. a. TKS andis pooltele võimaluse esitada uusi sisulisi väiteid ning tõendusi terve sisulise arutuse kestel nii esimeses kui ka apellatsioonistmes (§ 331, ex-Vene Senati seletused 1886. a. nr. 10; 1880. a. nr. 213; 1879. a. nr. 170 ja p. t.). Vastavalt sellele poolte õigus tõendite esitamiseks oli piiramatu, ning see asjaolu andis pooltele võimaluse menetlust viivitada oma suva kohaselt. Sellele anormalsele nähtusele juhtis Vene juriidilises literatuuris korduvalt tähelepanu ning nõuti, et oleks õiglane esimeses astmes kohustada pooli kõik väited, vaided ning tõendid esitama esimesel sisulisel istungil. Hilisem tõendite esitamine võiks võimalik olla ainult siis, kui see saab vajalikuks vastaspoolle vaidluste tõttu, või kui need saavad hiljemini teatavaks. Seega nn. eventuaalne põhimõte, mis oli kehitud üldse protsessil. Kahtlemata on neil etteheidetel oma kaal, kuid teisest küljest ei tohi hetkekski unustada tsiviilprotsessi peasihti — välja selgitada poolte tülis tõele vastav olustik ja säävutada õige kohtuotsus, mis *ius facit inter partes*. Seotaks tõendite esitamine ühe teatud momendiga ning keeldutaks hiljemini üldse tõendeid vastu võtmast, siis võetaks seega kohtult õigus ja võimalus uurida kõike asjaolustikku, millega oleks takistatud materiaalse tõe väljaselgitamine. Teisest küljest, kui kohtu esimeses astmes asja selgitamist ja tõendamist takistada, siis kutsuks see välja hulga apellatsioonkaebusi; apellatsioonist on aga asjaosalistest kaugemal ning seal oleks tõendite ülesvõtmine palju raskem ja kulukam kui I astmes.

Sellistel asjaoludel oli juba Vene hilisem seadusandlus sunnitud tooma TKS-sse korrektiive, mis pidid pooli ergutama tõendeid esitama õigeaegselt. Vastavalt sellele 1914. a. 2. juuni novell mahutas TKS-sse § 330¹, 331 ja 331¹, mis sätivad, et pooled peavad esimesel sisulisel istungil esitama kõik olud, milledele on rajatud nende nõuded ja vaided, ning esitama kõik neil olevad tõendid. Kui pool esitab hiljemini sellised uued tõendid, mida ta oleks võinud esitada õigeaegselt, siis, kui kohus leiab, et sellise hilinemise tagajärjel asja lahendusel tekib viivitus, ning vastane pool seda nõuab, hilinevad protsessijalt nõutakse teisele poolele vastav rahasumma, mis ei või aga olla suurem, kui asjaajamiskulud.

Kahjuks see sanktsioon pole kohtutegeluses osutunud tõhusaks. Selle rakendus oleneb vastaspoolte tahtest. Et aga kõik inimesed

on patused ja advokaadid on inimesed, siis on § 331¹ harva rakendatav *ultima ratio*.

Eelnõu § 183 on sõna-sõnalt üle võtnud kehtiva TKS § 330¹, mis kohustab pooli esitama esimesel suulisel võistlusel asja sisu kohta kõik olud, millele nad põhjendavad oma taotlusi ja vastuväiteid, ning esitama kõik neil olevad tõendid või viitama neile tõenditele, mida nad ei saa kohe esitada. Samuti eelnõu § 185 esimene lõige langeb täpselt ühte kehtiva TKS § 331¹, kuid, mis väga oluline, sellele §-le on lisatud lõpplõige, mitte allikaks on Saksa ZPO § 279 viimases redaktsioonis ning see kõlab nii: „Kui aga seesugune tõendite ebaõigeaegne esitamine on aset leidnud asja viivitamise eesmärgiga või raske hooletuse pärast protsessija poolt ja nõuab asjaarutamise edasilükkamist, siis kohus võib keelduda uusi tõendeid vastu võtmast.“

See § on kaheteraline mõök, mille rakendusel kohus peab eriti tasakaalukas ja ettevaatlik olema. Ta tuleb käsitusele siis, kui kohus näeb protsessi sihilikku venitamist protsessija poolt, või kui õigeaegne tõendi esitamata jätmine oli tingitud protsessija raske hooletuse tõttu (*culpa lata*). Ometi on see siiski tõhus abinõu protsessijaid sundida ajama protsessi kiiresti ja *bona fide*. Tuleb tähendada, et Saksa protsessi see § on tulnud Prantsuse protsessist (vt. Gaupp — Stein, Die Zivilprozessordnung, XI Aufl., I B., lk. 684). Sama § on hiljemini kehtima pandud Austria protsessis (§ 179, 275) ja Ungari protsessis (§ 222).

III.

Nüüd jõuame tõendusprobleemi juurde.

1. Tõendamine tsiviilprotsessis tähendab asjaosalise poolt teatavate talle kasulikkude olmade kohtule usutavaks tegemist. Üldpõhimõttekohaselt iga pool peab tõendama need faktilised olmad, millest ta tuletab oma hagi taotlusi, väiteid või vastuväiteid (*affirmanti incumbit probatio*).

Esimene postulaat siin on, et asjas kindlaks tehtaks tegelik ehk materiaalne tõde. See postulaat eeldab omakorda kahte teist: 1) et protsessijad ei oleks kitsendatud oma väidete tõendamisel ja 2) et asja sisuliselt otsustavale kohtule on antud õigus hinnata tõendite tõelikkust oma vaba veendumuse, südametunnistuse järgi.

1864. a. Vene protsess loobus nn. seaduslikust tõendusteooriast, mis kujunes keskajal kanoonilises protsessis ning mille sihiks oli seaduses eneses ette kindlaks määrata tõendusvahendite võrdeline väärtus, jagades neid aritmeetiliselt täielikeks või poolikuteks tõenditeks.

Täie õigusega ütlevad seadustiku autorid, et protsessi seaduse peamine ülesanne seisab tegeliku tõe kindlakstegemises, mistõttu kohtunikule tuleb anda vabadus tõendite sisemise väärtuse ärakaalumiseks oma mõistliku suva kohaselt ja ei saa talle teha kohuseks arvutada aritmeetiliste reeglite kohaselt täielikkude ja mittetäielikkude tõendite osasid. Veendumus, et mingi asi on olemas, nn. tõekspidamine, on hingeelu sisesündmus, mis kujuneb psühholoogiliste seaduste alusel, eeldades tajuva isiku vastavat arengut. Selle tõttu tajumist kui hingeelulist nähtust ei saa seadusandlikult reglementeerida. Kohtunik peab olema tark, elukogenud inimene, aus, objektiivse vaatlusviisiga ning hea jurist, mis eeldab tugevat loogikat. Need omadused on garantiiks, et kohtuotsus tuleb õige.

2. Protsessijaid ei saa kitsendada oma väidete tõendamisel. Neile tuleb anda võimalus oma väiteid tõendada kõikide nende käsustuses olevate tõendusvahenditega, mis loogika seaduste järgi üldse võivad tulla arvestamisele materiaalse tõe kindlakstegemisel.

Sellel põhimõttel on eriline tähtsus tunnistajate kui tõendusvahendi tähtsuse kindlaksmääramisel. Juriidiliste toimingute vormi määrab kindlaks materiaalne õigus. BES § 2993 seab toimingute vormi suhtes üles vabaduse põhimõtte. Välja arvatud seaduses otsest mainitud erandid, pole toimingute väline vorm tähtis, oluline on, et poolte vastav tahe oleks avaldunud, kuidas aga see toimub, kas suuliselt, kirjalikult, avalikult notari juures või koduselt, see pole toimingu kehtimiseks otsustav. Sama põhimõtet tuleb *a contrario* järeldada ka TS eelnõu § 1327 sõnastusest, kus on purgivald loendatud lepingud, mis oma kehtimiseks tingimata vajavad kirjalikku vormi. Peale selle esineb aga eraõiguses hulk seaduse enese jõul vastavatest faktidest tekkivaid vahekordi, mis loovad õigusi ja kohustusi, ja kus protsessuaalne lahendus eeldab just vastavate olmade, sündmuste kindlakstegemist. Siia kuuluvad näit. perekonnaõiguslikud tülid, kohustused deliktidest jne. Siin on ja jääb valdavatel juhtumitel ainsaks tõendusvahendiks tunnistaja.

Teiselt poolt väidetakse, et tunnistaja õeldis on äärmiselt eba-kindel tõendusvahend selle subjektiivsuse tõttu; pealegi näitavat arvukad valetunnistajate protsessid, kuivõrra tunnistajate moraal on langenud. On soovitatud mõne välisriigi (eriti Prantsuse Code Civil) eeskujul tähtsamate toimingute jaoks kirjaliku vormi seaduslikkust. Isegi selline autoriteet, kui Saksa protsessualist Adolf Wach, loeb tunnistajat halvimaks tõendiks, mida võimalust mööda tuleks protsessist välja lülitada (Juristische Wochenschrift, 1918, lk. 797).

Kõiges selles on paljugi tõtt, kuid ka puudulik tõend on ikkagi rohkem kui üldse tõendi puudumine.

Tunnistajate õeldiste tsiviilprotsessist väljalülitamine võrduks protsessi sihist loobumisega tegeliku tõe kindlakstegemise kohta ja tähendaks formaalse tõendusteooria juurde tagasipöördumist. Kellelgi ei tuleks meelde nõuda, et tunnistaja kui tõend kriminaalprotsessist välja tõrjutaks. Vastasel korral oleks kriminaalprotsess üldse võimatu. See on aga parim argument selleks, et ka tsiviilprotsessis on tunnistaja tihti ainuke vahend, mille abil on võimalik tõendada kohtule vastavat olustikku. Ka ei ole sugugi nii lihtne inimeste juurdunud kommetes — lepinguid sõlmida vormivabalt — tekitada järeke ja põhjalikke murranguid. Tunnistaja kui tõendi kõrvaldamine tähendaks meie oludes asjaosaliselt tõendamise võimaluse äravõtmist, mis omakorda viiks õiguskaitsse tegelikule hävitamisele väga paljudes õiguslikes tülides.

3. Kehtiva TKS järgi kutsutakse tunnistajateks poolte poolt ülesantud ja kohtu määramisel ettekutsutud kõrvalisi, tüliasjast mitte osavõtvaid isikuid, kes peavad kohtule ütlema asjaolusid, mis nad ise otseselt on tajunud ja millel on asja kohta otsustav tähtsus.

Kuigi TKS koostajad loobusid formaalsest tõendite hindamise teoriast ja andsid kohtule vabaduse hinnata tõendeid oma südame-tunnistuse järgi, on tunnistajate suhtes vanast seadusest säilinud teatud formaalsed seisukohad; nimelt terved kategooriad isikuid on loetud tunnistuskõlbmatuteks sel abstraktsel eeldusel, et nad mitmesugustel põhjustel ei väärivat usaldust. See erand võis omada mõtet ja alust seadusliku tõendite hindamise süsteemi puhul, kuid ta on üleaarne tunnistajate õeldiste tõendusjõu vaba hinnangu korral, kus tunnistaja mitteusaldamise põhjusi kaalutakse igal juhtumil kohtu poolt (vt. Engelmann, lk. 304). KKS koostajad lähtusid avaramast seisukohast, lubades kõiki isikuid tunnistajateks, kuid eemaldades mõningaid tunnistajate kategooriaid ainult vande andmisest. Vastavalt sellele Vene TKS eeskirjad tunnistajate suhtes erinevad oluliselt KKS eeskirjadest. Samal ajal materiaalse tõe kindlakstegemine on tsiviil- ja kriminaalkohtu ühtlaseks ülesandeks, ning tunnistaja õeldiste tõendusjõu ja tähtsuse hinnang, mille aluseks on loogiline kohtu veendumus, on ühesugune mõlemale kohtule. Juba Vene seadusandlus, pannes 1889. a. 29. detsembril kehtima zemski natšalninkute ja linnakohtunikude kohtukorralduse, kaotas siin sellise vahetegemise. Olgu tähendatud veel, et ükski moodne Euroopa protsess ei tunne sellist tunnistajate taandust, nagu ette näeb meil praegu kehtiv TKS (§ 373).

Selline ulatuslik tunnistajate taandus, nagu seda meie TKS ette näeb, paneb protsessija tõendamise mõttes tihti raskesse seisukorda; seda rohkem, et vastaspoollel vägagi kerge on näit. soovimata tunnistaja vastu tõsta mõni põhjendamata tsiviilprotsess ning siis TKS § 373 p. 4 põhjal teda taandada. Kui palju teame selliseid juhtumeid kohtutegelusest!

TKS eelnõu lõplikul viimistlemisel leiti, et selline tunnistajate taandamise viis ei ole millegagi õigustatud. Vastavalt sellele redigeeriti eelnõu § 225 selles mõttes, et tunnistajad, keda vastaspool praegu TKS § 373 põhjal võis täielikult tunnistuse andmisest tagandada, kuulatakse nüüd taanduse korral üle ilma vandeta. Seejuures eelnõu § 225 p. 4, mis vastab kehtiva TKS § 373 p. 4, on täpsustatud nii: „...kellel on kohtuprotsessi vahekord taandava poolega, mis oli alustatud enne seda protsessi, milles ta on üles antud tunnistajaks.“ Isikud, kes on absoluutselt tunnistusvõimetud, on ette nähtud kehtivas protsessis § 371. Eelnõu 223 ühtib üldiselt selle kehtiva eeskirjaga. Endiseks on jäänud eeskirjad (kehtiv pr. § 370) isikute suhtes, kes ise võivad taanduda tunnistusest (eelnõu § 222); on lisandatud ainult täiendus, et sugulus- või hõimlussuhe ei luba tunnistuse andmisest keelduda juhtumitel, kui tunnistus tuleb anda perekonnaõiguste tõendamiseks või kui isik peab andma seletust lepingu sõlmimise või sisu kohta, mille sõlmimisel ta viibis juurdekutsutud tunnistajana.

4. Kehtiv TKS § 370 määrab, et peale mõningate erandite ei või keegi keelduda tunnistamisest. Kuid kahjuks on sanktsioon, mis sellise keeldumise puhuks on ette nähtud, väga nõrk. § 383 ähvardab tunnistajat, kes seadusliku põhjusega ei ilmu kohtu ette selle kutsel, ainult rahatrahv 50 sendist 25 kroonini. Jääb tunnistaja ka teiskordselt seadusliku põhjusega ilmunuta, siis karistatakse teda veel kord samas ulatuses rahatrahviga ning seega asi lõpebki. Selline karistus aitab ehk kehvade isikute puhul ja vähemtähtsais asjus; kuid juhtumitel, kus on kaalul suured huvid ning kus vastaspool võib äärmiselt olla huvitatud, et tunnistaja kohtusse ei tuleks ega tunnistaks, mis ta teab, juhtub sagedasti, et tunnistaja tasub rahatrahvi ega ilmu üldse kohtu ette. Seega võetakse protsessijalt võimalus oma väiteid tõendada ning kohus peab taluma, et mõne tõrkuva tunnistaja pärast tõde jääb välja selgitamata ning kohtuotsus võib langeda ebaõigena.

Eelnõu on selle pahe püüdnud kõrvaldada, asudes seisukohale, et samuti nagu kriminaalprotsessis tuleb ka tsiviilprotsessis tõrkuja tunnistaja tarbe korral sunniviisiliselt kohtusse tuua. Eelnõu § 233 kõlab nii:

„Tunnistaja, kes elab mitte kaugemal kui 25 kilomeetrit kohtu asukohast, või olgugi kaugemal, kui ta aga ei ole palunud teda üle kuulata tema asukohale lähemas kohtus, langeb määratud tähtajal mõjuva põhjusega kohtusse mitteilmumise eest kohtu määramisel rahatrahvi alla 1 kroonist kuni 50 kroonini, asja tähtsusele ja tunnistaja jõukusele vastavalt. Ilumiseks määratakse tunnistajale uus tähtaeg. Trahvi alla langeb tunnistaja samadel alustel ka teiskordse mitteilmumise eest, kusjuures ta järgmiseks korraks tuuakse kohtusse sunniviisil poole palvel ja kulul Kriminaalkohtupidamise seadustikus tunnistajate sunnitoomise kohta ettenähtud korras.“

IV.

1. Õiguse kindlakstegemine kohtus võtab palju aega. Pahatahtlik kostja jõuaks oma varanduse kõrvaldada või muul teel luua seisundi, kus kohtuotsuse täitmisel hagejal osutuks rahulduse saamine võimatuks. Et kindlustada hagejale tema õiguse teostamist kohtuotsuse näol, selleks on ette nähtud hagi kindlustuse instituut. Tuleb nentida, et selles suhtes 1864. a. TKS eeskirjad polnud küllalt täiuslikud. Nii puudus seal täiesti võimalus eelkindlustada tulevast, asjaomasele kohtule veel esitamata hagi. Baltimaad olid selles suhtes õnnelikumas olukorras, sest 1889. a., kui TKS siin kehtima pandi, tehti selles mitmed täiendused, muu seas anti rahukohtunikule õigus kõiki kohtule veel esitamata hagisid kindlustada, asjalise allumuse peale vaatamata, kui ainult hagi näib olevat kindel ja kindlustus osutub vajaliseks (TKS § 1825 jj.).

TKS eelnõu koostamisel leiti, et senistest kindlustusviisidest on vähe. Tihti on hagejal oluline, et vastav seisund protsessieseme suhtes protsessi kestel jääks muutmata, sest vastasel korral õiguse teostamine osutuks tal võimatuks või oluliselt raskendatuks (näit. kostja asub lammutama müüri, mis on hageja majale toeks ja mille suhtes hageja arvab enesel olevat servituudiõiguse; kostja, kelle juures asub abieluline laps, kavatseb selle lapsega kodumaalt ära sõita — üks juhtum sakslaste ümberasumisest). Sellistel juhtumitel hageja võib paluda kohtult vastavat kindlustust ajutiste korralduste näol, mis on võetud TKS eelnõusse § 469—474 all. Kohtule on antud võim määrata, millised ajutised korraldused on kindlustuse otstarbe saavutamisel tarvilikud, eriti võib kohus kostjale keelata korraldusi või toiminguid, mis muudavad vaieldavat eset või tema olukorda (§ 470). Ühtlasi kostja huvides kohus võib nõuda hagejalt kindlustuse esitamist kahjude eest, mis ajutisest korraldusest kostjale võivad tekkida (§ 472).

2. Kohtutegeluses on selgunud, et osutub vajalikuks kohtulikku kaitset kohtuotsuse näol lubada mõningate tulevikus toimuvate soorituste suhtes. Näit. on hageja tihti vägagi huvitatud, et rendi- või üüri- leping, mis kestab kindla kalendripäevani, tegelikult ka siis lõpeks, ning et tal kohe oleks varuks kohtuotsus, kui rentnik vabatahtlikult ei lahku. Samuti on kreditoril tähtis, et ta rahasumma just sel päeval kätte saaks, mis võlakohustuses on märgitud. Meie praegune kord, tuginedes BES § 3197 eeskirjale, ei luba hagi tõsta enne, kui pole saanud sooritustähtpäev. Selle tagajärjeks on, et kui näit. rendileping peaks lõppema 1. mail, rentnik aga selleks ajaks ei mõtlegi talust lahkuda, siis hagi tema väljatõstmiseks ei saaks enne kohtule esitada, kui alles pärast 1. maid. Selle tagajärjeks oleks, et protsess võib kesta kuu või paar, ning alles kesksuvel oleks võimalik rentnikku välja tõsta. Rentniku huvid ei kannataks aga millegagi, kui rendile-

andja ettevaatuse pärast juba enne rendilepingu lõppu kohtus tõstab nõude rentniku väljamõistmiseks selleks päevaks, mis rendilepingus on ette nähtud. Kohtukulud kannaks hageja, kui kostja sellise protsessi tõstmiseks ei ole põhjust andnud.

Samuti on kohtutegeluses tekitanud laharvamusi küsimus, kas tähtajaliselt korduvate soorituste, näit. alimentide suhtes, võib kohtult paluda otsust soorituste kohta, millede tähtaeg saabub pärast kohtuotsuse tegemist.

Saksa (§ 257—259), Austria (§ 406) ja Ungari (§ 131) protsessid tunnevad hagi tulevase samme kohta (Klage auf die künftige Leistung).

Meie eelnõusse on võetud järgmine § 3: „Kui vastukohustusega mitteseotud rahalise nõude täitmine või kinnisasja, korteri või muu vabastamine on määratud kindlale tähtpäevale, siis võib tulevast täitmist või väljatõstmist hageda ka enne selle tähtpäeva saabumist.

Kui vastukohustusega mitteseotud korduvad täitmised on määratud kindlatele tähtpäevadele, siis võib hagi esitada ka nende tulevaste täitmiste kohta, millede tähtpäev pole veel saanud.“

Nagu sellest sõnastusest järgneb, on selliste hagide liik võrdlemisi piiratud, puudutades õieti ainult üüri-, rendi- ja võlalepinguid, kus täitmispäev lepingus on fikseeritud kindlale kalendripäevale. Korduvate maksmiste all tuleb aga mõista peajasjalikult alimendihagisid.

V.

1. Asjaline allumus teeb vahet asjade liigi vahel ühelt poolt ja kohtute liigi vahel teiselt poolt. Meie protsess tunneb jsk-kohtuniku ja ringkonnakohtu allumust. Liigituse lähtekohaks on asjade kvaliteet. Jsk-kohtunikele alluvad tülid, mis tekivad peajasjalikult kohustusõigusest ning kus hagi hind ei ületa 1000 kr., samas väärtuses alluvad talle ka asjaõiguslikud hagid vallasasjade kohta, valdusekajitse ja alimendihagid. Nii on üldiselt meie jsk-kohtuniku allumus tsiviilasjade suhtes võrdlemisi ulatuslik. Eriti kui veel arvestada seda, et ka tähtsam hoiuasjade menetlus — pärijate pärimisõigustesse kinnitamine — allub jsk-kohtunikule.

Eelnõu koostamisel tekkis küsimus, kas ei tuleks jsk-kohtunikule allutada ka asjaõiguslikke hagisid väheväärtuslike kinnisasjade kohta. On ju meil mõnes maakonnas küllalt kinnistusühikuid, mille maapind kõigub 1—5 hektaari vahel. Toodi ette, et selliste väheväärtuslike talundite suhtes protsess ringkonnakohtus tuleks kallis, inimestel pole võimalik kaugel asuvasse ringkonnakohtusse ilmuda jne.

Leiti siiski, et siin allumus peaks jääma endist viisi, s. t. ringkonnakohtule, sest tegelikult oleks väga raske siin hagi hind mingi-

suguse objektiivse tunnusega fikseerida ja seega tekiks alati vaidlused asja allumuse kohta. Pealegi on asjaõigused kinnisasjale tavaliselt keerulised, seoses hüpoteekidega ja muude õigustega kolmandate isikute suhtes. Lõppeks on jsk-kohtunikud niikuinii asjadega üle koormatud. Pealegi on ringkonnakohtul võimalik ka neis asjus tunnistajaid üle kuulata ja paiklikke ülevaatusi teha kohaliku jsk-kohtuniku kaudu.

Küll aga leiti, et kiirmenetlus aktide järgi kõigi dokumentide suhtes, hagi hinna peale vaatamata, võiks toimuda jsk-kohtuniku juures. Vastavalt redigeeriti TKS eelnõu § 795 p. 7 ja 999. Hagi akti järgi antud sundsoorituse tühistamiseks tuleks aga tõsta allumuse üldeeskirjade kohaselt (§ 993).

2. Tähtis probleem tsiviilprotsessis on edasikaebamine kohtuotsuse peale. Tsiviilprotsessi edasikaebuse all mõistame ühe asjaosalise nõuet, et kõrgema astme kohus on kohustatud erimenetluse korras revideerima alama astme kohtuotsust.

On kujuteldav, et esimese astme kohtu otsus on lõplik, et selle suhtes pole mingit edasikaebust. Näit. rooma klassiline formulaarprotsess ei tundnud edasikaebust. Ka meie vahekohtu otsus ei kuulu sisulisele edasikaebusele. Praegusaja tsiviilprotsess tunneb üldiselt edasikaebust, esiteks sisulist apellatsiooni näol ja siis puhtkassatsiooni või revisjoni näol. Edasikaebus on tarvilik õiguskorra huvides, et kindlustada materiaalse tõe väljaselgitamist ja ühtlast seaduse rakendust. Kuid peaaegu igas riigis on edasikaebuste andmine siiski teatud määral piiratud. Näit. Saksa protsess ei luba esitada apellatsioonikaebusi asjades, mille aineks on varaõiguslik taotlus ja kui kaebuseseme väärtus ei ületa 100 RM (ZPO § 511-a); tuleb küll tähendada, et see uuendus on Saksa protsessis tehtud pärast Maailmasõda. Tunduvalt piiratakse aga Saksamaal revisjonkaebuste andmist riigikohtule. Nii ei saa õigustülde varaõiguslikkude taotluste kohta anda revisjonkaebust muidu, kui kaebuseseme väärtus (der Wert des Beschwerdegegenstandes) peab ületama 6000 RM. Erandid on ainult juhtumitel, kus pole hagi võetud arutusele, pole käiku antud apellatsioonikaebusele; samuti õigustülides, mille terve liik, sõltumata hagi hinnast, allub ringkonnakohtule (Landgericht). Et GVG § 23 järgi jsk-kohtunikule (Amtsgericht) alluvad varaõiguslikud taotlused hagi hinnaga kuni 500 RM, siis näeme, et suur osa jsk-kohtunikule alluvatest asjadest üldse ei kuulu revisjoni korras edasikaebamisele, erand on ainult perekonna vaherkordadest ja väljaspoolabiellulisest vaherkorrast tekkinud alimendihagide suhtes. See ei ole aga veel kõik. Revisjonkaebust ei saa anda muidu, kui riigikohtu juures oleva advokaadi kaudu. Nende advokaatide arv on piiratud, ulatades 1. juunil 1929. a. 22 isikuni (vt. L o b e, Fünfzig Jahre Reichsgericht, 1929, lk. 215). Advokaat kaalub, kas on seaduslikku alust kaebust esitada; kui ta kaebuse andmisest keeldub, siis on protsessijal õigus pöörduda riigikohtu

presiidiumi poole, kes juhtumil, kui ta protsessija väidetega nõustub, määrab advokaatide hulgast ühe, kes siis on kohustatud protsessijale kirjutama revisjonkaebuse. Advokatuur moodustab seega lahutamatu osa riigikohtust ja tema on selleks tihedaks sõelaks, millest kõik tsiviilasjades antavad kaebused läbi käivad. Kindla korra järgi komplekteeritav vähearvuline advokatuur hoolitseb siin selle eest, et riigikohtusse jõuavad revisjoni korras ainult põhimõttelised küsimused.

Prantsusmaal, kassatsioonikohtu algkodumaal, nähakse kassatsioonikohtu ülesannet tema funktsionaalses puhtuses, s. t. et kassatsioonikohtu ülesanne seisab peamiselt selles, et saavutada seaduse ühtlast ja õiget tõlgendust ja rakendust üle terve riigi. Kassatsioonikohtus on kujunenud siin tööjaotuse mõttes kaheastmeliseks. Chambre des requêtes vaatab eeskätt sissetulnud kassatsioonkaebused läbi, kõrvaldades need, mis tema arvates ei vaja põhjalikumat analüüsi. Kaebused aga, mis näivad olevat põhjendatud, lähevad arutusele chambre civile'i, kus asi põhjalikult juriidilisest küljest analüüsitakse ja vastav seletus antakse.

Pöördudes meil kehtiva korra juurde, näeme, et meie TKS tunneb 1) apellatsiooni, s. o. edasikaebust I astme kohtu seadusjõusse astumata otsuse peale; selle juurde võib veel arvata erakaebused I astme kohtu määruste peale, ning 2) otsuse tühistamise palved, mis omakorda jagunevad kolmeks: a) kassatsioonkaebus; b) asja uuesti ülesvõtmise palve ja c) kolmandate asjast mitte-osavõtnud isikute palved.

1864. a. seadusandja piiras apellatsioonkaebuste andmist. TKS § 134 järgi rahukohtuniku otsus asjades, kus hagihind ei ületanud 30 rbl., oli lõplik, mille peale apellatsioonkaebust ei olnud (§ 162), kuid oli võimalik kassatsioonkaebus rahukogule (§ 185 p. 1, 189). See kord muudeti oluliselt 1912. a. 15. juuni ja 1913. a. 26. juuni seadustega. TKS § 162 järgi on võimalik kõigi rahukohtunikku otsuste peale anda apellatsioonkaebusi ning ühes sellega rahukogu lakkas olemast kassatsioonikohtuks rahukohtunikku otsustes, kus hagihind ei ületanud 30 rubla. Selle asemel kitsendati aga rahukohtunikku otsuste asjades kassatsioonkaebuse andmist Senatile. TKS § 186 järgi ei võinud kassatsioonkaebusi anda nende rahukogu otsuste peale, kus hagihind ei ületanud 100 rubla. Järelikult neis asjus oli apellatsioonikohtu otsus lõplik. See süsteem on säilinud ka Eesti ajal, ainult selle muudatusega, et TKS § 186 ettenähtud kassatsioonikaebusele mittekuuluvate hagide hind on määratud 50 kroonile (RT 1924, 85—86).

Tekib küsimus, kas praegune kord on hea ja vastab õiguskaitse nõuetele. Kõigepealt, kas ei tuleks teatud asjades, kus hagihind väike, apellatsioonkaebust keelata. Selle poolt räägiks asja kiire lahendus, kuid selle vastu räägib õiguskaitse üldpõhimõte. Kui on

tarvilik esimese astme kohtu otsust revideerida, siis ei ole loogilist alust sellest kontrollist eraldada nn. väikese väärtusega asju. Pealegi asja väärtus on suhteline mõiste. Vaesele inimesele tema vähesed kroonid on eluliselt väga tähtsad ja vajavad sama kaitset, kui jõuka mehe kapitalid. Kogemused, eriti ka välismail (vt. A. G o t t l, Ungarische Zivilprozessordnung, 1911, lk. 350), näitavad, et edasi-kaebuste piiramine tekitab kohtutegeluses soovimatuid nähtusi ja tabab eeskätt just kehvemate rahvaklasside õiguskaitset.

Neil kaalutlusil eelnõu ei ole apellatsioonkaebuste andmist piiranud.

Keerulisem on probleem kassatsioonkaebustega.

Meil rahvas näeb Riigikohtus kolmanda astme kohut, kes asja võib ka sisuliselt veel kaaluda ja sisuliste kohtute vigu vastavalt parandada. Sama vaatekoht näib omane olevat ka meie advokatuurile, sest suur osa nende poolt koostatud kaebustest puudutavad asjaolustikku. Kassatsioonkaebusi, mis sisaldaksid TKS § 793 ja 798 mõiste kohaselt teoreetilist juriidilist analüüsi, antakse vähe. Riigikohtu on muidugi kerge ja mugav arvustada, kuid arvustajad teeksid hästi, kui nad ka endi töö suhtes karmimaid nõudeid üles seaksid. Asju Riigikohtusse tuleb palju, tsiviilosakonnas umbes 1000 asja aastas. Kohtu koosseis on aga selle asjade hulga jaoks väike, sest ei saa normaalseks pidada, et kassatsioonikohtus kohtunik aastas peab otsustama ligi 300 asja. Sellise töökoormuse juures kohtunikud ei saa küllalt süveneda põhimõttelistesse probleemidesse. Normaalne oleks, et riigikohtunikul ei tuleks aastas otsustada üle 100 asja. Kahjuks põrkame siin riigikassa fiskaalsete huvidega kokku, mis ei lubavat Riigikohtu koosseisu suurendada. Teisest küljest ei taheta aga midagi kuulda kassatsioonkaebuste andmise piiramisest. See nähtavasti põrkaks kokku meie rahva mentaliteediga. Pealegi toimub meil nüüd suur tsiviilõiguse reform, kus kassatsioonikohtu ühtlustav seadusetõlgendus on eriti tarvilik. Sellise olukorra juures on väga raske tulla välja kassatsioonkaebuste andmise piiramise nõudega.

Eelnõu on § 849 ette näinud, et kassatsioonkaebusi ei saa esitada jsk-kohtutele alluvais asjus, mille hagihind ei ületa 100 kr. Paisatab, et suuremat kitsendust praeguses olukorras vist ei saa lubada. Et aga ära hoida põhjendamatu kassatsioonkaebusi, selleks eelnõu näeb ette järgmisi abinõusid. 1) Nii on § 678 kõrgendatud kassatsiooni kautsjonit, mis ei või olla alla 50 kr. ja mitte üle 1000 kr., üldiselt 1% taoteldavalt või vaieldavalt summalt; jsk-kohtute asjus võetakse kautsjonit kohtulõivu suuruses, kuid vähemalt 20 kr. (§ 851). 2) Et kassatsioonkaebus taotleb kohtuotsuse tühistamist juriidilistel kaalutlustel, siis eeldab see, et sellise kaebuse võib koostada ainult kogenud jurist, vähemalt vandeadvokaat. Vastavalt eelnõu § 674 nõuab, et otsuse tühistamise palveid, samuti suulisi seletusi nende suhtes Riigikohtus võivad anda ainult vandeadvokaadid sellekohase

volituse põhjal. Need abinõud võiksid teatud määral ära hoida põhjendamatute kassatsioonkaebuste andmist Riigikohtule. Kuid sellest oleks üksi siiski vähe. Tuleb Riigikohtule enesele anda suuremad õigused põhjendamatute kaebuste läbivaatamiselt kõrvaldamiseks. Eeskujuks võiks olla Prantsuse kassatsioonikohus. Selles mõttes tuleb edasi arendada ja täpsustada TKS § 802¹ p. 1, mis annab Riigikohtule võimaluse kõrvaldada läbivaatamiselt need kaebused, mis ei sisalda kassatsiooni põhjusi või mis ei vaja seaduse tõlgendust. Seega jääks kontroll kassatsioonkaebuste suhtes Riigikohtule ning see kindlustaks, et põhjendatud kaebused arutatakse ja seaduse õige mõtte seletatakse. Kassatsioonikohtu peamine funktsioon on aga seaduse tõlgenduse ning rakenduse ühtlustamine, mis kindlustab õigusorda. Vastavalt sellele olgu korraldatud ka tema struktuur ning tegevus.

Läbirääkimised T. Grünthali referaadi kohta.

B. Tiit: Materiaalse tõe tuvastamise põhimõtte suurem rõhutamise ning kohtu avaram initsiatiiv — nn. tunnustajate sundtoomine jm. — on meeldivad mõtted. Arvan, et mõnes suhtes TKS eelnõu võiks olla radikaalsem. Tsiiviilprotsessist peaksid jääma ära kõik hagid, mis põhinevad deliktidel, nende lahendamine tuleks anda eranditult kriminaalkohtule. Välja peaksid jääma tsiiviilkohtu alluvusest ka kõik eraisikute hagid riigiasutiste vastu, sest neis asjus tegelikult ei ole seda poolte võrdsust, mis oleks vajalik tsiiviilprotsessi otstarbekal läbiviimisel. Seetõttu peaksid kõik viimatinimetatud hagid alluma administratiivkohtule.

K. Grau: Üldiselt olen referendi poolt esitatud väidetega nõus. Täiel määral siiski ei saa ühineda referendi seisukohtadega kassatsiooni asjas. Kassatsioonkaebuste esitamise võimaluste summaline piiramine ei osutu alati otstarbekohaseks, sest juba praegugi näeme, et ka alla 50-kroonised hagid sisaldavad tihtipeale juriidiliselt väga olulisi ja raskeid probleeme, kas või näiteks õigusliku vahekorra tunnustamise asjades. Selles mõttes oleks soovitav, et kassatsiooni andmise võimalust ei määraks mitte nõude suurus, vaid nõude struktuur ja sisemine keerukus. — Kõik ei saa ühineda referendi seisukohaga selles, et kassatsioonikohus ei aruta avalikul istungil küsimusi, mis juba varemini on kassatsioonikohtus leidnud lahendamist. Senisest Riigikohtu tegevusest nähtub, et mõnigi kord varemini antud tõlgendust on hiljemini muudetud. Seetõttu oleks oluline, et pooled igal juhul võiksid esitada uusi kaalutlusi. See võimaldaks juriidiliste probleemide lahendamist uutele elunõuetele vastavalt. Mis puutub eelkõneleja arvamusse süütegudest tekkinud nõuete kõrvaldamises tsiiviilkohtu alluvusest, siis väite mõtte jääb mulle arusaamatuks, kus ometi KKS ise nõuab kahjutasunõude arutamist TKS eeskirjade järgi.

A. Susi: Ma ei ühine referendi teesiga, et kassatsiooni korras võiksid tulla arutamisele põhimõttelised, s. o. nagu mina sellest arusaan, ainult juriidilise tõlgenduse küsimused, mitte aga faktilised eksitused menetluses (TKS § 129 ja 339). Kui see seisukoht on võetud selleks, et hoida ära Riigikohtult tööuputust, siis viimase vältimiseks oleks küll otstarbekohasem kohtu koosseisu suurendada. Pealegi peaksid kassatsioonikohtu töökoormuse vähendamist tõhusalt võimaldama mitmesugused teised, juba referendi poolt nimetatud vahendid — nagu piiramine hinnaga ja kassatsioonkaebuse koostamise lubamine ainult vandeadvokaatidele.

T. Grünthal: Hr. Susi seletused põhinevad ekslikul arusaamisel. Põhimõtteliste ja kassatsiooni korras arutusele tulevate küsimuste hulka tuleb kahtlemata lugeda ka olulisi menetlusnormide rikkumisi. Hr. Grau arvamus, nagu takistaks minu poolt etteodud seisukoht Riigikohtu poolt varem lahendatud juriidiliste probleemide revideerimist, on ekslik. Riigikohus kõrvaldaks avalikult arutamisel ainult need küsimused, milles Riigikohtu endine seisukoht on kindel ja vaieldamatu. See Riigikohtu töökoormuse vähendamise vahend on eriti otstarbekohane, sest see võimaldab kohtu täit tööjõudu pühendada senilahendamata ja olulistele küsimustele. Võrreldes teiste töökoormuse vähendamise vahenditega on kõnesoleval viisil veel see paremus, et ta piirab arutusele tulevaid asju sisulistel kaalutlustel, mitte aga väliste tunnuste järgi. Mis puutub Riigikohtu koosseisude suurendamisse, siis see kahtlemata oleks otstarbekohane ja vajalik.

K. Grau teeb ettepaneku täiendada T. Grünthali referaadi teeside 5. punkti 3. lauset järgmiselt: „Kassatsiooni korras tuleb arutada ainult selliseid kaebusi, mis sisaldavad põhimõttelisi ja olulisi juriidilisi küsimusi.“

T. Grünthal ei vaidle vastu K. Grau poolt tehtud täiendusettepanekule.

Päeva juhataja H. Vahtramäe lõpetab läbirääkimised ja asetab referaadi teesid koos K. Grau täiendusega hääletusele. Vastuhääli ei ole. Päeva juhataja konstateerib, et teesid on vastu võetud.

Eesti õigusloo kirjandus 1940. aasta vaates.

Leo Leesment.

Pärast O. Schmidt Liivi-, Eesti- ja Kuramaa õiguslugu, mis ilmunud 1895. aastal ja mis teos oli kesken-
davaks ürituseks Baltimaade õigusloolises uurimises, ei ole viimase ümmarguselt 50 aasta kestel enam ilmunud üldteost ei Eesti ega ka Läti õigusloo üle. Endise Tartu Ülikooli

professori Oswald Schmidt'i Rechtsgeschichte Liv-, Est- und Kurlands¹ õieti näitab aine uurimise seisundi ainult 1888. aastani, sest ta jäi autori surma tõttu lõpetamata ning hiljemini täiendati ja anti välja E. von Notbeck'i poolt. Tähendatud õiguslugu oli omal ajal rahuldavaks teoseks tolle aja kontseptsioonist ja vaatevinklist lähtudes. Nüüdisajal ta aga juba on vananenud ja teaduse poolt, eriti Eesti iseseisvuse ajal, mitmeti ennetatud. Meie riikluse ajal on ilmutatud palju uusi seisukohti ja uurimistulemusi, seevastu aga läinud sajandi 90-ndates aastates alanud Tartu Ülikooli venestumine ei soodustanud kohaliku õigusloo uurimist, milles oli tulnud seisak². Kuid ka Maailmasõda ja Eesti Vabariigi algaastad ei olnud soodsad õiguslooliseks uurimiseks, sest õigusloolise kallakuga juristid olid suurel määral seotud muude edasilükkamatute riiklikkude ülesannetega õiguse reformimisel.

Juba ajal enne Schmidt'i oli ilmunud ka üksikuid üldteoseid balti õigusloo alal. Nendest väärib esikohta ligi 100 aastat tagasi, nimelt 1845. aastal Peterburis ilmunud ametlik, venekeelne Baltimaade õigusloo väljaanne, mille koostamisel ja tõlkimisel saksa keelde olid kaastegevad aadlikud Sievers, Rahden ja Brevern.

Tänapäeval on veel head ja otstarbekad teosed, mis ilmunud enne Schmidt'i, kelle õiguslugu tuleb lugeda keskpunktiks meie õigusloolises uurimises, von Bunge uurimused. Friedrich Georg von Bunge, Baltimaade õigusloo nestor, avaldas suure hulga õigusloolisi teoseid meie maa kohta enam kui 50 aasta kestel läinud sajandi kahekümnendatest aastatest peale. Kui suurem osa nendest töödest enesestmõistetavalt on vananenud, siis mõned neist siiski väärivad veel tunnustamist ning on hästi loetavad ja tarvilikud ka nüüdisajal. Need on esijoones järgmised teosed:

¹ Õigus- ja üldse ajaloolise vanema kirjanduse liiga täpset osundamist oleme õigustatud nüüdselt peale ära jätma, sest äsja ilmus viimne ja seega lõpuosa bibliograafilisest teosest E. Blumfeldt — N. Loone, *Bibliotheca Estoniae historica 1877—1917*; Tartu 1933—1939. Vanim kirjandus aga leidub teoses Ed. Winkelmann, *Bibliotheca Livoniae historica*; Berlin 1878.

² Vrd. ka L. Arbusow, *Diskussion über die altlivländischen Ritterrechte* (*Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft*, VII) Riga 1933/34, lk. 242 j.

a) Einleitung in die liv-, est- und kurländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen, Reval 1849, — õigusallikate üksikasjaline, ühtlasi ka kriitiline käsitus, mille asemele midagi seada ei ole, kuigi paljud üksikud osad ei pea enam paika ja on teaduslikult ennetatud monograafiliste uurimuste poolt. Teiseks, nimetatud töö ilmus 1849. aastal, seega lõpeb käsitus ka nimetatud ajaga ja möödunud sajandi teisel poolel toimunud tähtsad õigusreformid on jäänud puudutamata.

b) Geschichtliche Entwicklung der Standesverhältnisse in Liv, Est- und Kurland bis zum Jahre 1561; Dorpat 1838, on küll väga vananenud ja sisaldab balti-saksluse tolleaegset kontseptsiooni, kuid eeskätt oma rikkaliku allikamaterjali, aga ka hea ülevaate tõttu väärib siiski lähemat tutvumist. Möödapääsematu on ta aga sellele, kes tahab hankida süvendatud teadmisi Eesti õigusloos.

c) Tarvilik teos, mis seni veel ületamata, vaatamata osalistele puudustele, on Geschichte des Gerichtswesens und Gerichtsverfahrens in Liv-, Est- und Kurland; Reval 1874. Üsikutute kohtuasutiste ja protsessikordade kohta on küll olemas sisukaid spetsiaaltõid, kuid puudub ajakohane ühtlustav töö.

d) Seni veel rahuldav, kuigi tänapäeva teaduse poolt vastuvõetamatu on Vana-Liivimaa keskaja õigusraamatute kommenteeritud väljaanne: Altlivlands Rechtsbücher, Leipzig 1879. On möödunud ikkagi juba 60 aastat tähendatud väljaande ilmumisest ja tänapäeva uurimismeetod ei poolda kõiki neid vabadusi tekstide taastarindusel, nagu see oli võimalik ajal, kus valitses teaduses ajalooline kool.

Nimetamata on siinkohal jäänud Bunge teosed eraõiguse valdkonnas, nii eraõiguse ajaloo, samuti eraõiguse süsteemi kohta. Need on: Geschichte des liv-, est- und kurländischen Privatrechts; St. Petersburg 1862 ja Das liv- und estländische Privatrecht, I ja II. Viimasest on eelistatav raamatu teine trükk, nimelt 1847.—1848. aastast.

Möödunud sajandi viimasest aastakümnest peale tuleb tähistada alljärgnevaid õigusloolisi teoseid. Nimetatud ajajärgu algus on, nagu ülal juba öeldud, kirjandusvaene. Kui bessaraablane Leo Kasso, pärastine Venemaa haridusminister, kes vahepeal oli Tartu Ülikooli õigusteaduskonna professoriks, ilmutas venekeelse teose Läänemeremaade õigusallikate ja eraõiguse ajaloo üle 1896. a., siis suuremat pro-

gressi see küll ei tähendanud. Selle kõrval tuleks küll mainida F. G. v. Bunge poja Theodor von Bunge 1890—1891 ilmunud *Der baltische Zivilprozess nach der Justizreform vom Jahre 1889*, mis teose I köite 90-leheküljeline sissejuhatus sisaldab ülevaate balti õiguse ajaloo kohta. Kuid ka viimasele ei või anda liiga suurt väärtust, pealegi leidub seal võrdlemisi palju ebatäpsusi ja vigu, nagu sagedasti teostes, milledele on lisandatud ajalooline sissejuhatus.

Eesti Vabariigi aegses Tartu Ülikoolis luges esimesena Eesti õiguslugu professor Wilhelm Seeler. Viimaselt on järele jäänud konspektiivne loengute-väljaanne (mimeografeeritud) pealkirja all *Estländische Rechtsgeschichte*, 1923.

Esimesi eestikeelseid õigusloolisi teoseid on N. Maim'i Omavalitsuse edenemiselugu Liivimaa mannermaal, 1912, mis ilmunud Kodaniku käsiraamatus I ja ka separaadina.

Keskaja talurahva õigustikke käsitles Friedrich Stillmark, *Beiträge zur Kenntnis der altlivländischen Bauerrechte*, 1893. Praegu on nimetatud töö vananenud. Selle asemel väärib tunnustamist Leonid Arbusow'i *Die altlivländischen Bauerrechte (Mitteilungen aus der livländischen Geschichte... Riga, köide 23)*, Riga 1924—1926.

Üle minnes talupoegkonna õiguslikku seisundit käsitlevatest töödest viimasega lähedases seoses oleva agrarõiguse juurde, peab mainima mitut ülevaatlikku teost. Eestimaa, seega Põhja-Eesti kohta on kirjutanud Axel von Gernet suure töö *Geschichte und System des bäuerlichen Agrarrechts in Estland*, Reval 1901. Liivimaa, seega Lõuna-Eesti ja Põhja-Läti kohta on avaldanud Alexander von Tobien kaheköitelise töö: *Die Agrargesetzgebung Livlands im 19. Jahrhundert*, mille esimene köide ilmus Berliinis 1899, ja teine köide Riias 1911. Mõlema autori teosed, pakkudes palju olulist ja huvitavat materjali, on arusaadavalt kirjutatud mõisnikkude ühekülgsest kontseptsioonist lähtudes. Otsustav ja selge, kuigi lühikese ülevaate sajaleheküljelise käsitlusena annab Otto Müller, *Die livländische Agrargesetzgebung*; Riga 1892.

Mainida tuleb veel Astaf von Transehe-Roseneck'i teoseid a) *Zur Geschichte des Lehnswesens in Livland*; I: *Das Mannlehen*; 1903, b) *Die Entstehung der Schollenpflichtigkeit in Livland*; 1924—1926. Mõlemad tööd on ilmunud

Liivimaa saksa Ajaloo-seltsi väljaannetes Riias, kusjuures esimese — lääninduse üle Vana-Liivimaal — töö kõrval on teine veel olulisem. Viimane uurimus sisaldab sunnismaisuse tekkimist ja selle töö aluseks on olnud õieti 1890. a. Strassburgis ilmunud Gutsherr und Bauer in Livland im 17. und 18. Jahrhundert, nagu autor ise mõnab, et esimene on viimase täiendus 35-aastase vahemiku järel. Tähendatud mõisniku ja talupoja vahekordi sisaldav töö on üldiselt vananenud ja puudulik, kuid eriti asjaolu pärast, et sellele on lisandatud üksikasjalised finants-majanduslikud tabelid ja materjalid, on ta ikkagi soovitatav tutvumiseks. Töös on käsitletud Rootsi aega ja Vene aega kuni 1804. aasta talurahvaseaduseni, viimane kaasa arvatud. Kuna viimases on käsitletud Liivimaa kitsamas mõistes, haaravad sama autori mõlemad teised teosed Liivimaa laiemas mõistes, seega Vana-Liivimaa. Transehe-Roseneck ütleb oma töös sunnismaisuse tekkimise kohta, mis iseendast juba on mahukas uurimus, et ta avaldab mainitud uurimuses vaid ühe osa materjale, mida tegelikult on palju rohkem. Tähendatud teose tundmine on vajalik igaühele, kes tegeleb õiguslooga, ehkki ta jällegi kannatab ühekülgseuse all, nagu seda on rõhutanud töö arvustaja professor H. Sepp³.

Mis puutub kaasaja eesti õigusloo-uurijaisse, professor J. Uluotsa, dr. jur. A. Perandisse jt., siis nende tööd ja uurimused on üldsusele tuntud, mispärast nad jäävad siinkohal mainimata. Läti vabariigis on esikohal Riia ülikooli professor Arveds Švābe, kelle toodangust kriipsutatagu alla Riias 1928. a. ilmunud Grundriss der Agrargeschichte Lettlands ja 1935. a. läti õigusloo 70-leheküljeline kokkuvõte Läti entsüklopeedias (Latviešu Konversācijās Vārdnīca, XI), tiitli all Latvju tiesību vēsture — Läti õiguste ajalugu. Peale sissejuhatust, õigemini ainet (priekšmets), meetodeid, allikaid, allikaväljaandeid ja perioode käsitlevaid peatükke asub autor eraldi järgmiste osade juurde: Läti maa, lätlaste maa, läti rahvas, läti riiklik kord, läti õiguste vaim. Kuid kõige üksikasjalisem on nendele järgnev töö viimane peatükk kodifikatsioonide üle, milles vaadeldakse eraldi all-osasid, nagu üldiseloomustus, rüütliõigused, linnaõigused, läti maaõigused (meie nomenklatuuri järgi talurahvaõigused) ja

³ Ajalooline Ajakiri 1927, lk. 128.

sõltlusõigused. Viimases käsitletakse lätlaste, kuid sellega seoses ka eestlaste sõltluse arenemiskäiku.

Raske on küsimuse lahendamine, kuidas lähemale tuua lätikeelseid uurimusi meile, samuti eestikeelseid uurimusi lätlastele, sest puudulik keeleoskus on siin väga suureks takistuseks. Et aga seda on tarvis teha, seisab väljaspool kahtlust, sest mõlema maa õigusloos on niipalju ühiseid jooni ja väga sagedasti puudutatakse samu küsimusi teineteise õigusloost. Tervitada tuleb nähtusi, nagu A. Švabe lätikeelse teose Livonijas⁴ senākās bruņnieku tiesībās; Rīga 1932 (eesti keeli: Vana-Liivimaa vanem rüütliõigus) autori kokkuvõtlik artikkel „Ajaloolises Ajakirjas“ 1932. a., tiitli all: Vaieldavaid küsimusi Liivi- ja Eestimaa rüütliõiguse kodifikatsiooni ajaloos (lk. 159—164). Kuid seni on see vist ainukeseks pääsukeseks.

Suureks hõlbustuseks ka õigusloole on suurteoste ilmumine, nagu „Eesti ajalugu“, millest seni ilmunud I ja II köide, mis ulatub keskaja lõpuni; samuti „Eesti rahva ajalugu“, mis suuremalt jaolt juba ilmunud. Lõppeks on märkimisväärt „Eesti entsüklopeedia“, kus leiduvad vastavad õigusloosse puutuvad artiklid.

Viimastel aastatel balti-sakslaste poolt ilmutatud tööde seast kahtlemata on kõige jäädvustatavam ülalmainitud Alexander von Tobien'i kaheköiteline teos: Die livländische Ritterschaft in ihrem Verhältnis zum Zarismus und russischen Nationalismus; I, Riga 1925; II, Berlin 1930. Juba materjali rohkuselt ja ulatuselt on ta silmapaistev teos. Tähendatud töö raskuspunkt langeb küll Liivimaa kuberman-gule, kuid Eestimaa, samuti Kuramaa olud leiavad siiski küllaldast mainimist ja nii mõneski küsimuses üksikasjalist käsitlemist, näiteks Eesti Vabariigi iseseisvuse tekkimine.

See balti-saksluse mentaliteedile hästi vastav ulatuslik teos algab ajaloolise ülevaatega ja rüütelkonna organite üksikasjalise käsitlemisega, minnes üle suhete esitamisega vene-lusega. Esimese köite teine osa pealkirja all: Verwaltung und Vergewaltigung (saksa keele sõnade ühtesattuvuse mäng, haldamine ja vägитamine) on pühendatud kirikule, koolidele (kaasa arvatud Tartu Ülikool) ja maa halduslikule rakkimile,

⁴ Läti keeles tarvitatakse Vana-Liivimaa ehk Liivimaa laiemas mõistes tähendamiseks väljendust Livonija, kuna Liivimaa kitsamas mõistes on Vidzeme.

mille lõpus on esitatud Vene justiitsreformi arvustamine ja eitamine. Töö teine köide algab majanduse arengu kirjeldamisega, eriti talupoegkonna küsimusega, samuti maksunduse normimisega. Selle järel tegeldakse võrdlemisi süvendatult lätlaste ja eestlaste ärkamisprobleemiga ajaliselt kuni viimaste omariikluse tekkimiseni, samuti agraarreformiga, ühise pealkirja all: Die Folgen der russischen Regierungspolitik und ihres Leitsatzes: divide et impera, mille tagajärjedena nähaksegi rahvuseluse tõusu eestlastel ja lätlastel. Töö lõppu on paigutatud lisana ürikud, peamiselt 1918. a. okupatsiooni ajast. Nimetatud sisukas ja materjalirikas teos on ühlasigi nagu eelkäijaks pika ajastu lõpule, mida võiks tähistada aastatega 1227—1939.

Riigikohtu tegelus.

Kriminaalosakond.

Kas kohus on õigustatud rajama kohtuotsust seletusele, mis kohtualune on kohtualusena andnud teises süüdistusasjas?

Kohtuotsuse põhjustest nähtub, et kohus on arvestanud käesoleva asja otsustamisel seletusi, mida kohtualune X. on andnud kaebalusena teises süüdistusasjas, hankides neid andmeid seiles asjas järgnenud kohtuotsuse põhjustest. Edasi nähtub, et kohus on neist seletustest järeldusi teinud kohtualuse süü kohta käesolevas asjas. Seega kasutades teises asjas ilmnenuid asjaolusid käesoleva asja otsustamisel, on kohus oluliselt rikkunud KKS § 806, mistõttu kohtuotsus ka seadusjõusse astuda ei või.

(RkhK otsus nr. 10 — 1940.)

Kas erasüüdistaja on õigustatud tõstma süüdistust asjas, milles ta on väljaspool kohut vastaspoolega ära leppinud?

Riigikohus leiab, et ei ole õige seisukoht, nagu poleks tähtsust asjaolul, et „pooled olevat enne kaebuse esitamist väljaspool kohut omavahel ära leppinud, sest kuigi asuda seisukohale, et säärane leppimine on aset leidnud, ei võta see erakaebajalt temale seadusega antud õigusi kohtu poole kaebusega pöörduda“. See seisukoht on vastuolus KKS § 17. Selle seaduse järgi süüaluse leppimise tõttu kannatanuga (§ 17 p. 3) kuulub mitte ainult algatatud kriminaaljälitamine lõpetamisele, vaid samal põhjusel ei või algatada kriminaaljälitamist. Järelikult tunnustab seadus ka leppimist enne erasüü-

distuse kriminaaljälitamise alustamist, seega hädavajalikult leppimist väljaspool kohut. Küsimus võib vaid selles seista, kuivõrra säärane leppimine tõestatud on. Asudes teisele seisukohale, on kohus oluliselt rikkunud KKS § 17, mispärast kohtuotsus seadusjõusse ei või astuda.

(RkhK otsus nr. 177 — 1940.)

Kas apellatsioonikohus on õigustatud tunnistajana kohtusse kutsumata jätma esimeses kohtuastmes õigeksmõistetud kohtualust põhjusel, et see tunnistaja pole üles antud KKS § 342 ettenähtud tähtajal?

Apellatsioonkaebusest selgub, et seal oli palutud üle kuulata tunnistajana X. Selle tunnistaja suhtes on kohus, nagu nähtub vastavast määrusest, seisukohale asunud, et selle tunnistaja väljakutsumise palve tuleb jätta tagajärjeta, sest see tunnistaja on üles antud varemini teada olnud asjaolude kohta pärast KKS § 342 ettenähtud tähtaega. Arvesse võttes, et X. esines esimese astme kohtus kohtualusena, ei võinud kassaator tema väljakutsumist tunnistajana KKS § 342 korras taotella, mispärast apellatsioonikohtu määruise põhjendus selle tunnistaja välja kutsumata jätmise kohta on ebaõige. Järelikult on ses küsimuses apellatsioonikohus oluliselt rikkunud KKS § 603, mistõttu kohtuotsus ka seadusjõusse astuda ei või.

(RkhK otsus nr. 248 — 1940.)

Kas ühisomanik võib ühisvaranduse suhtes teostada KrS § 548 ettenähtud süüteo (varguse) koosseisu?

Kohus on leidnud, et antud juhtumil ei ole tegemist võõra vallasvara riisumisega, sest kohtualune J. on kahjusaaaja abielunaine ja et ta on vallasvara soetamisest isiklikult osa võtnud ja millest vähemalt osa ta võis endale kuuluvaks pidada. Ei olevat tähtsust, et raha äravõtmise ajal see oli tegelikult kahjusaaaja valduses. See ringkonnakohtu seisukoht on ekslik. Ühisomanikul on ühisvaranduse suhtes omandiõigus vaid ühe mõttelise osa kohta. See õiguslik olukord ei loo aga veel iseenesest faktilise valduse vahekorda tema ja varandusse kuuluvate objektide vahel. Iga kolmanda isiku suhtes võib ühisomanik kaitseda ja teostada oma õigusi ühisvaranduse suhtes, teise kaasomaniku suhtes on otsustav valduse küsimus. Seetõttu on võimalik, et üks ühisomanikest teostab riisumise ühisvaranduse objektide suhtes, mis olid teise ühisomaniku faktilises valduses. Ühisomanik teatud eeldustel võib ühisvaranduse suhtes teostada KrS § 548 ettenähtud süüteo koosseisu. Seepärast on ekslik ringkonnakohtu seisukoht, et valduse küsimusel ühisvaranduse riisumisel ühe ühisomaniku poolt ei olevat tähtsust.

(RkhK otsus nr. 155 — 1940.)

Kas liiklemismääruste § 20 alla võib viia täisealist, kes teadvalt andis hobuse juhtimise 12-aastasele alaealisele?

Liiklemismääruste § 20 keelab sõidukite juhtimise isikuile, kes oma aastate, vaimse või kehalise seisundi ja oskuse tõttu ei saa juhi ülesandeid täita. Kui säärane siiski sõidukit juhib, siis rikub seda paragraafi see isik. Selle paragraafi alla ei saa aga viia X., kes teadvalt andis hobuse juhtimise oma 12-aastasele pojale. Teadvalt hobuse juhtimise usaldamine võimetule isikule on ette nähtud KrS § 230 l. I p. 2. KrS § 437 l. II on käsitatav ainult siis, kui süüdlane on ettevaatamatu kehavigastuse tekitanud, rikkudes mõnda seaduse või sundmääruse eeskirja, mis antud tema tegevusala kohta isikliku julgeoleku kaitseks. Käesoleval korral ei ole kohus säärast seaduse või sundmääruse rikkumist konstateerinud ja see, mida ta on konstateerinud, ei ole käesoleval korral rakendatav. Kui kohus tahtis rakendada KrS § 437 l. II, siis oleks ta pidanud tegema süüdimõistva otsuse KrS § 230 l. I p. 2 alusel ja sellele oleks järgnenud KrS § 437 l. II tarvitamine. Teisiti toimides on kohus oluliselt rikkunud KrS § 437 l. II mõtet.

(RkhK otsus nr. 232 — 1940.)

Kas on lubatav kohtu seisukoht, mille järgi tunnistaja seletustele ei anta „mitte täit usku“?

Riigikohus on seletanud, et ei ole lubatav kohtu seisukoht, mille järgi tunnistaja seletustele ei anta „mitte täit usku“, sest tunnistajate seletuste usaldusküsimuse lahendamisel peab kohus alati kindla ja selge seisukoha võtma, mitte aga mingi vahepealse seisukoha. Kohus võib küll usaldada üht osa tunnistaja seletusest ja teist mitte, kuid siis see peab vastavalt tähendatud olema. Antud juhtumil on kohus seisukohale asunud, et tunnistaja seletusele ei saa anda „mitte täit usku“, ja seega rikkunud oluliselt KKS § 531.

(RkhK otsus nr. 704—1939.)

Kas lao- ja transpordikäitise juhataja on kohustatud töö- ja hoolekandeministri 1919. a. määruse kohaselt saatma tööinspektorile lööstatistilisi kuuteatelehti?

Tööstusseaduse § 1 l. II ei ole küll transpordi- ja laotööd märgitud tööstusliikude käitiste hulka, kuid töökaitse seaduste järgi on nad sellisteks arvatud. Tööstusliikude käitiste tööaja seaduse § 1 p. 4 ja 15 (RT 1931, 61, 487), Tööstusliikude käitiste nädala puhkepäevade seaduse § 1 p. d, Laste, alaealiste ja naiste töö kohta tööstusliikudes käitistes antud seaduse § 1 p. d ja 22 (RT 1924, 68), Tööstusliku töö seaduse 4. jaotuse IV peatüki § 372 p. 4 (RT 1934, 104, 817) loetakse nende seaduste käsitlemisel lao- ja transporditööde käitised tööstus-

likkudeks käitisteks, ja järelevalve nende üle on pandud tööinspektoreile. Tööstusseadus, mis taotleb tööstustegevuse korraldamist ja tööstuspoliitika juhtimist riiklikult seisukohalt, ei ole mitte määrajaks, millist käitist töökaitse alal antud seaduste ja määruste täitmise mõttes lugeda tööstuslikuks käitiseks. Seda arvesse võttes oli A/S A. laoja transpordikäitise juhataja kohustatud töö- ja hoolekandeministri 1919. a. sundmääruse kohaselt saatma tööinspektori nõudmisel tööstatistilisi kuuteatelehti.

(RkhK otsus nr. 156—1940.)

Kas asjatundjad võivad oma arvamusi anda ka juriidiliste küsimuste lahendamiseks?

Asjatundjad võivad oma arvamusi anda kohtule fakti või asjaolu selgitamiseks või kindlakstegemiseks, aga mitte juriidiliste küsimuste lahendamiseks (KKS § 120 ja 797). Ringkonnakohus on toetunud ekspertide arvamusele, et käesolevas asjas on tegemist õnnetu juhusega, mis aga ei vasta KKS § 797 nõuetele. Küsimus, kas on tegemist juhusiga (KrS § 42) või ettevaatamatusega (KrS § 48 l. 2), on juriidiline ja säärast küsimust ei või asjatundjale lahendamiseks esitada, vaid seda peab kohus ise lahendama.

(RkhK otsus nr. 212—1940.)

Kas MKrS § 89 l. 1 p. 2 järgi on karistatav sahhariini hoidmine müügikohas ka siis, kui pole kindlaks tehtud, et sahhariini oleks müügikohas hoitud müügiks?

MKrS § 89 l. 1 p. 2 käsitleb juhtumeid, mil müüakse, hoitakse müügiks, hoitakse müügikohas või sellega ühendatud paigas või toimetatakse edasi müügiks sisseveotollile alluvaid või sisseveoks keelatud esemeid, mida ei varustata tollimärkidega ning millede seaduspärane Eestisse toomine ei ole tõestatud Tolliseadustikus ettenähtud tollidokumentidega. Sakhhariin leiti H. poe sahtlist, s. o. müügikohast. Sakhhariin kuulub kunstlikkude magusainete hulka, millede sissevedu on peale seaduses otseselt märgitud erandite keelatud (RT 72, 1935, 625, § 4). Selle aine müümine, müümiseks hoidmine, müügikohas või sellega ühendatud paigas hoidmine või müügiks edasitoimetamine on kõik üksikult ja rööbiti süüteo. Seepärast ei ole õige kohtu tõlgendus, et sahhariini hoidmine müügikohas on ainult siis süütegu, kui seda hoitakse müügiks. Süüteo koosseisuks MKrS § 89 l. 1 p. 2 järgi piisab sahhariini hoidmisest müügikohas.

(RkhK otsus nr. 230 — 1940.)

P. K.

Vastutav toimetaja: **R. Räägo.**

Väljaandja: **Tartu Õigusteadlaste Selts.**

KAASTÖOLISTELE!

Ajakirja mahutavuse tõstmiseks on nõutav, et avaldamiseks saadetud artiklid oleksid võimalikult kokku surutud. — Käsikirjad olgu selgesti loetavad; eriti soovitav on masinakiri. — Korrektuuri-des on lubatud ainult trükivigade parandus ja äärmisel juhul üksikute sõnade muutmise. — Toimetuse jätab enesele õiguse käsikirju lühendada. Ühtluse tõstmiseks alluvad kõik käsikirjad keelilisele korrektuurile. — Autorid võivad saada artikleist äratõmbeid, mis soov tuleb märkida käsikirjale. Äratõmmete, artiklis kasutatud klišeede ja toimetuse kaudu tehtud tõlgete kulud kannab autor.

Käsikirjad saata aadressil: „Õiguse“ toimetuse, Tartu, Lai tän. 34.

1940. a. ilmub juriidiline ajakiri

„ÕIGUS“

21. aastat.

TOIMETUS:

R. Räägo (peatoimetaja), **E. Ein**, **K. Grau**, **T. Grünthal**,
H. Kadari, **J. Kleesment**, **A.-T. Kliimann**, **E. Maddi-**
soo, **A. Mägi**, **A. Palvadre**, **K. Parts**, **J. Uluots**.

Sisuks juriidilised artiklid, kodu- ja välismaa seadus-
andluse ülevaade, kohtute tegelus; eriti rõhutatakse
Riigikohtu tegeluse käsitlemist.

Lisana annab „Õigus“ Riigikohtu otsuseid.

Lähemateks kaastöolisteks on Tartu ülikooli õigus-
teaduskonna õppejõud, riigikohtunikud, vanemad
kohtutegelased jne.

Aasta jooksul ilmub 10 numbrit.

Tellimishind **8 krooni** aastas. Üksiknumber **85 s.**

On veel saadaval ajakirja kõik eelmised aastakäigud
(1920.—1939. a. ühes lisadega) hinnaga kr. 119.50. Üksikaasta-
käike ühes vastavate lisadega on saadaval hinnaga: 1920. a. —
kr. 1.50; 1921. a. — kr. 3; 1922. a. nr. 5—8 — kr. 4; 1923. ja
1924. a. à kr. 4; 1925. — 1928. a. à kr. 4.50; 1929. — 1935. a. à kr. 7,
1936.—1939. a. — à kr. 8.

Toimetus ja talitus: Tartu, Lai tän. 34.

Toimetuse sekretäri kõnetunnid sealsamas
iga kolmap. ja reede, kell 12—13.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised.